

Vnímání vlastní účinnosti sociálního pracovníka v penitenciární péči

Nikol Pavková

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Nikol Pavková
Osobní číslo:	H18132
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Vnímání vlastní účinnosti sociálního pracovníka v penitenciární péči

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti vnímání vlastní účinnosti, kompetence sociálního pracovníka ve věznicí a penitenciární péči.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tisková/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- BANDURA, Albert, 1997. Self-efficacy: the exercise of control. New York: W.H. Freeman. ISBN 0716726262.
BANDURA, Albert, 1995. Self-efficacy in changing societies. New York: Cambridge University Press. ISBN 0521474671.
CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
JÚZL, Miloslav, 2017. Penitenciariстика jako věda žaláři. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-131-7.
MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ, 2005. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: 27. ledna 2021

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2021

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na vnímání vlastní účinnosti sociálních pracovníků v penitenciární péči. Teoretická část je rozpracována na tři kapitoly, přičemž první kapitola se zabývá obecným vymezením penitenciariistiky, druhá popisuje sociální práci a kompetence sociálního pracovníka ve vězeňství, a poslední kapitola se věnuje psychologickému konceptu self-efficacy, u nás překládaného jako vnímání vlastní účinnosti. V praktické části se věnujeme vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření a závěrečné diskusi. Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak sociální pracovníci v penitenciární péči vnímají svou vlastní účinnost.

Klíčová slova: vnímání vlastní účinnosti, sociální pracovník, sociální práce, penitenciární péče, vězeňství

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on the perception of social workers' own effectiveness in penitentiary care. The theoretical part is divided into three parts, while the first part deals with the definition of general penitentiary studies, the second part describes the social work and competencies of a social worker in prisons, and the last part deals with the psychological concept of self-efficacy, translated as perception of self-efficacy. In the practical part we focus on the evaluation of the results of the questionnaire survey and the final discussion. The aim of this bachelor thesis is to find out how social workers in penitentiary care perceive their own effectiveness.

Keywords: perception of self-efficacy, social worker, social work, penitentiary care, prison

Tímto bych ráda poděkovala všem mým vyučujícím za poskytnutí cenných informací během studia. Zvláštní poděkování patří panu doc. Mgr. Jakobovi Hladíkovi, Ph.D, za jeho odborné vedení, ochotu a vstřícnost. V neposlední řadě bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří výzkumnému šetření věnovali svůj čas a ochotu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PENITENCIARISTIKA	12
1.1 PENITENCIÁRNÍ PEDAGOGIKA	12
1.2 PROGRAMY ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI JEDINCI	14
2 SOCIÁLNÍ PRÁCE V PENITENCIÁRNÍ PÉČI	18
2.1 KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE	18
2.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE VE VĚZEŇSTVÍ	19
2.3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK V PENITENCIÁRNÍ PÉČI.....	20
2.3.1 Profese sociálního pracovníka ve vězeňství.....	21
2.3.2 Klienti sociální práce ve věznici	23
3 VNÍMÁNÍ VLASTNÍ ÚČINNOSTI	25
3.1 SOCIÁLNĚ KOGNITIVNÍ TEORIE	25
3.2 KONCEPT SELF-EFFICACY	27
3.2.1 Zdroje self-efficacy	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	33
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	34
4.3 VÝZKUMNÁ METODA	34
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	37
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	39
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	40
6 DISKUSE	50
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	58
SEZNAM OBRÁZKŮ	59
SEZNAM TABULEK	61
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Být sociálním pracovníkem v penitenciární péči není vůbec jednoduché. Obecně se sociální pracovníci setkávají s různými typy klientů, ve vězeňství se však setkávají s pachateli trestných činů, u nichž nastává problém, že mnohdy nejsou ochotni spolupracovat. Pracovník se tak setkává s různými typy osobností, většinou přichází do kontaktu s agresivními, manipulujícími klienty nebo klienty s duševními poruchami. Je to taky práce, která je finančně i společensky velmi nedocenená, což samozřejmě postihuje celou sociální oblast. Je to profese, která si zaslouží mnohem větší uznání a respekt jak ze strany společnosti, tak ze strany státu. Při práci s odsouzenými zaujímá sociální pracovník nezastupitelné a plnohodnotné místo. Na sociální pracovníky jsou kladeny vysoké požadavky, měl by disponovat velkým množstvím znalostí a dovedností z různých oblastí. Důležité jsou také osobnostní požadavky, kdy je nutná empatie, respektování klientů, schopnost přizpůsobení se. Pracovník se nachází ve velmi specifickém prostředí, které se stává psychicky náročným. Jak víme, recidiva pachatelů trestných činů je poměrně vysoká, pracovníci tedy často u svých klientů nevidí velký pokrok, mnohdy ani žádný, proto pracovníci můžou trpět pocity neúspěchu nebo frustrace. Právě proto nás v této práci zajímá, jak sociální pracovníci ve vězeňství vnímají svou vlastní účinnost. Jejich míra vnímané účinnosti se totiž může promítnout do výkonu jejich profese. Může to ovlivnit jednání s klienty, jaký vztah s nimi dokáží navázat a hlavně, jak jsou jim schopni pomoci. Víme, že pracovník s klientem přichází do každodenního kontaktu, je ten, který ho motivuje, podporuje, zajišťuje kontakt s blízkými. V této profesi je silný pocit vlastní účinnosti podstatný, nejen že zvyšuje výkonnost, ale také odolnost vůči náročným situacím.

Práce je rozdělena na dvě části, první teoretická část je členěna na tři kapitoly. V první kapitole teoretické části popisujeme penitenciaristiku, která se zabývá výkonem trestu odnětí svobody, dále penitenciární pedagogiku a její vztah k pedagogice sociální, které si jsou velmi blízké. Penitenciární pedagogika je jen zasazena do vězeňského prostředí, zabývá se výchovným působením u jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále je popsán program zacházení s odsouzenými, který je jádrem celé penitenciární pedagogiky a je hlavním nástrojem resocializace neboli nápravy odsouzeného. Druhá kapitola se věnuje sociální práci ve vězeňství a výkonu profese sociálního pracovníka, jeho kompetencím a hlavním úkolům, také popisuje, s jakými klienty se pracovníci mohou setkávat. Poslední kapitola je věnována psychologickému konceptu self-efficacy, zdrojům self-efficacy a sociálně kognitivní teorii, z níž self-efficacy vychází.

Praktická část je zaměřena na postup a výsledky kvantitativního výzkumu, který zjišťuje, jak sociální pracovníci ve vězeňství vnímají svou vlastní účinnost. Také zjišťuje, jak pracovníci hodnotí svůj vlastní přínos pro klienta, jaký vliv na vnímání vlastní účinnosti má vztah pracovníka s klientem, jak s vnímáním vlastní účinnosti souvisí zkušenosti a spokojenost s výkonem profese a jak jsou pracovníci schopni zvládat náročné situace. V závěru práce se věnujeme výsledkům dotazníkového šetření a následné diskusi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PENITENCIARISTIKA

Abychom si vysvětlili pojem penitenciariстика, začneme nejdříve stručně s pojmem penologie, která je mu nadřazeným pojmem. Penologie je věda, která se zabývá tresty a trestáním, neboli také věda o výkonu veškerých trestů a jejich účincích. Můžeme ji vymezit v užším pojetí, kdy se zabývá reálným výkonem trestů a veškerých ochranných opatření, v širším měřítku pak zahrnuje i oblast, která se týká alternativních trestů, řeší také prevenci, recidivu apod. Veškeré poznatky z penologie slouží pro tvorbu zákonů v penitenciární oblasti. Součástí penologie je právě penitenciariстика, která se přímo zabývá výkonem trestu odnětí svobody, jeho účinky a také možnostmi resocializace. Do srozumitelné české terminologie ji můžeme převést např. jako vědu o věznění a vězeňství. V této práci se nebudeme zabývat celou penologií ale pouze její součástí – penitenciariстикou. (Jůzl, 2017, s. 19 – 20) Jak uvádí Kýr (2006 cit. podle Jůzl, 2017, s. 19), penitenciární věda je nauka o výkonu a účincích trestu odnětí svobody, hlavně z hlediska zvláštních podmínek, použitých metod, forem i prostředků nápravně výchovné činnosti. Čerpá z více vědních oborů, především z penitenciární psychologie, pedagogiky, sociologie a práva.

Nebudeme se zde zabývat dlouhou historií, jelikož to není účel naší práce, pouze zmíníme, že pro penitenciariستiku bylo největším přínosem celé 19. století, ke konci tohoto století se začaly objevovat snahy především o zvyšování odbornosti v zacházení s vězni, k těmto krokům docházelo obecně ve všech zemích, především ale v Evropě a Americe. Jedním z prvních odborníků, který u nás tento pojem zavedl, byl docent Jiří Čepelák, a to již v 70. letech. V současné době se u nás zabývá penitenciariстикou také řada autorů, např. odborníci Akademie Vězeňské služby ve Stráži pod Ralskem, Aleš Kýr nebo Jan Sochůrek, nebo z Policejní akademie Vratislava Černíková, také odborníci s letitou praxí jako Květa Kalábová, Milan Brendl nebo Jana Firstová. (Jůzl, 2017, s. 20 – 22, 177)

1.1 Penitenciární pedagogika

Součástí pedagogiky, která se zabývá výchovným působením na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, se nazývá penitenciární pedagogika. Zabývá se sociálními jevy, řadí se tedy mezi vědy společenské. Je velmi komplexní a specifická. Ve výkonu trestu odnětí svobody poskytuje jedincům systémovou analýzu výchovy a vzdělávání. Předmětem penitenciární pedagogiky je zkoumání, výchova a vzdělávání jedinců ve VTOS, která si klade za cíl připravit vězněné na civilní občanský život po jejich propuštění. Jedince musí zkoumat co nejkomplexněji, aby její působení bylo efektivní, je velmi důležité brát v úvahu jeho dědičné

znaky, vztahy s ostatními nebo prostředí, ve kterém vyrůstal a ve kterém se pohyboval. (Jůzl, 2017, s. 287, 329) Zabývá se také různými zvláštnostmi výchovného působení a je zaměřena na všechny kategorie odsouzených ve VTOS. Její úkol spočívá především v čerpání poznatků z obecné a speciální pedagogiky a dalších vědních disciplín, jež úzce souvisí s penitenciární pedagogikou, jako jsou společenské vědy, filozofie, psychologie, sociologie a sociální práce. Také získává širší poznatky svým vlastním výzkumem a z výsledků praxe, vytváří systém výchovy, který se odvíjí z trestní politiky státu a koncepce vězeňství. Díky svému velkému rozvoji teorie a praxe přispívá k vytváření dalších právních úprav VTOS. Základem penitenciární pedagogiky je spojení dvou prvků, právního a pedagogického. Plyne to z faktu, že VTOS přináší určitou újmu a je prostředkem trestní represe. Dle zákona musí ale také odsouzeného vychovávat a vytvořit takové předpoklady, které povedou ke změně jeho chování, aby tímto bylo zabráněno opakování trestné činnosti. Právní charakter zajišťuje právní regulaci výchovného procesu, právně vymezuje kategorie odsouzených osob, stanovuje organizaci a řád věznice, vytváří tedy rámec celého penitenciárního procesu. Pedagogický charakter se zabývá osobnostmi vězňů, jejich poruchami ve společenské oblasti, pedagogizací trestních prostředků, kam patří např. pedagogické zásady ukládání trestů, dále se pak zabývá věkovými zvláštnostmi jednotlivých odsouzených. Penitenciární pedagogika řeší pedagogizaci systému VTOS, čímž je naplňována výchovná funkce trestu. (Černíková a kol., 2008, s. 12 – 14)

Vztah penitenciární pedagogiky k sociální pedagogice

Kraus (2008, s. 40) shrnuje zaměření sociální pedagogiky především na:

- **Objekt výchovy** – klade důraz především na celé sociální skupiny.
- **Formy a podmínky výchovy** – zabývá se hlavně výchovou v mimoškolních institucích a všímá si role lokálního prostředí.
- **Cíle výchovy** – zdůrazňuje především společenské potřeby, spolupráci, altruismus.
- **Metody výchovy** – dává přednost nepřímým výchovným postupům.
- **Sociální pomoc** – udržování solidarity s těmi, kteří se dostali do znevýhodněné situace.

V tomto zaměření se sociální a penitenciární pedagogika shodují, penitenciární pedagogika se sice zaměřuje na individuální přístup, ale také na kolektivy odsouzených jako na celé sociální skupiny. Zaměřuje se také na výchovu v mimořádně složitém prostředí, kterým vězení je. U stanovení cílů výchovy klade důraz na spolupráci i altruistické jednání. Ve výchovných postupech je spíše přímočará, ale nepřímé metody také nezavrhuje. Zabývá se

klientelou, která se dostala do znevýhodněné situace. Penitenciární pedagogika je obdobná s pedagogikou sociální, pouze aplikovanou do penitenciárního prostředí. Vysvětluje vztahy, které se vytváří „mezi zdmi“ věznice, mezi vězeňským personálem a vězni, mezi vězni samými a mezi vězni a vnějším civilním světem, přičemž jsou vězňům nápomocni právě sociální pracovníci. (Jůzl, 2017, s. 345 – 346) Současná sociální pedagogika zahrnuje dvě dimenze, a to sociální, která je dána společenskými podmínkami a zabývá se neustále se měnícím prostředím, v němž probíhá výchovný proces. Druhá dimenze, pedagogická, spočívá v tom, jak pedagogickými prostředky realizovat společenské nároky, cíle, požadavky a jak minimalizovat rozpory. (Kraus, 2008, s. 44) Obě tyto dimenze souvisí s dimenzemi penitenciární pedagogiky, jelikož řeší rozpory mezi jednotlivci a společností, a také jejich resocializaci a reintegraci. (Jůzl, 2017, s. 348)

Jelikož jedním z hlavních cílů VTOS, ke kterému spějí všichni zaměstnanci věznice, je náprava pachatele, stává se tak pro nás i pro celou penitenciaristiku resocializace důležitým pojmem. Socialis = společenský, odtud pochází pojem resocializace. Resocializace můžeme přeložit jako znovuzачlenění člověka do společnosti. Chápeme ji jako opětovnou socializaci u jedince, který již podobným procesem prošel. Rychlost a kvalita průběhu resocializace závisí především na schopnosti adaptace osoby na sociální změnu, na jeho postoji, ochotě změnit svou hodnotovou orientaci, přijmout nový vzor chování, podřídit se novým sociálním normám, akceptovat nové autority. Resocializace je určena těm jedincům, u kterých se vyskytne porucha v socializačním procesu. Nastává u osob, které vykazují sociální nepřizpůsobení, antisociální chování, zkrátka tam, kde socializační proces z různých důvodů selhal. V podstatě se jedná o převýchovný proces, se kterým úzce souvisí pojem reedukace, překládán doslova jako převýchova. V tomto procesu se jedná o užití speciálních metod jako jsou pedagogicko – psychologické, sociálně terapeutické apod. Tyto metody usilují o takové změny chování, které jedinci umožní návrat do normálního života. (Sociologická encyklopedie, 2017)

1.2 Programy zacházení s odsouzenými jedinci

Jádrem celé penitenciární pedagogiky je program zacházení s odsouzenými. Ve své podstatě aplikuje jednotlivé složky výchovy do penitenciární praxe v procesu resocializace a reintegrace vězněných. Tento program byl ještě nedávno označován jako resocializační, ale odborníci se shodli na tom, že pojem resocializační není zcela adekvátní, jelikož ne každý vězeň je po propuštění zcela resocializován, některý dokonce vůbec, což souvisí s následným návratem do VTOS neboli recidivou. Přesto ale platí, že výsledkem a hlavním

cílem programu zacházení by měla být zdárná resocializace vězněného. Program zacházení je tedy základem úspěšného znovuzачlenění jedince do společnosti. Odborníci, kteří program zacházení vytváří, musí k vězněné osobě přistupovat individuálně, správně ji motivovat a co nejvíce se snažit využít jejich zájmů, dovedností a schopností. Tento program je sestavován s každým odsouzeným jedincem. Aby byl program pro každého co nejvíce kvalitní, je nutné odsouzeného co nejlépe poznat. K tomu slouží tzv. komplexní charakteristika odsouzeného. Na základě dokumentace, rozhovoru a pozorování jedince na nástupním oddělení, zahrnuje veškeré názory, poznatky a diagnostiku odsouzeného. Obsahem této charakteristiky je konkrétně formulovaný cíl, tedy formulace toho, čeho chceme u odsouzeného dosáhnout před jeho propuštěním z VTOS právě prostřednictvím programu zacházení. Aby bylo cíle dosaženo, musí program obsahovat adekvátní metody zacházení, pravidelné vyhodnocování programu nebo popřípadě úpravu, jelikož ne každý vězeň je ochoten program plnit. Při sestavování programu je důležité zohledňovat všechny zvláštnosti osobnosti, věk, závislosti, choroby, dosavadní kriminální zkušenosti a její příčiny, rodinné vazby, zájmy, schopnosti, vzdělání, chování atd. Důležité je zhodnocení všech rizik, potřeb jedince a jeho motivace k řešení problémů. K posuzování odsouzeného se vyjadřuje celý tým vězeňských odborníků, kam patří vychovatel, sociální pracovník, psycholog, speciální pedagog a lékař, u kterých si popíšeme jejich kompetence při sestavování programu zacházení. (Jůzl, 2017, s. 363 – 368; Sochůrek, 2007c, s. 44 – 46)

- **Vychovatel** – je klíčovým posuzovatelem, ze všech odborníků má právě vychovatel největší možnost odsouzeného lépe poznat, jelikož je s ním v neustálém denním styku, zajímá se o veškeré podrobnosti, např. zda je odsouzený kuřák, jakého je vyznání atd.
- **Sociální pracovník** – zaměřuje se na sociální situaci odsouzeného, na jeho rodinu, děti, vyživovací povinnost, finanční zabezpečení, dále na jeho způsobilost k právním úkonům, pomoc řešení jeho životní situace po propuštění atd.
- **Psycholog** – zpracovává psychologickou diagnostiku odsouzeného, zpracovává jeho dosavadní anamnézu v souvislosti s trestnou činností, analyzuje jeho intelektové schopnosti, emoční stabilitu, hodnotovou orientaci, motivaci atd., stanovuje také speciálně výchovné postupy s odsouzeným
- **Speciální pedagog** – zabývá se osobností odsouzeného z pedagogického pohledu, analyzuje jeho kriminální minulost, startovací mechanismy, jeho vazby s kriminálně

závadovými osobami, násilné jednání, vychází z dosavadního životního stylu odsouzeného, vztahu k práci, zájmům atd.

- **Lékař** – zpracovává zdravotní diagnózu, stanovuje chorobopis, dietu, pracovní omezení, uložení ochranného léčení atd., zjišťuje hlavně aktuální zdravotní stav a závislosti na návykových látkách

Program zacházení se vyznačuje diferencovaným přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci a zahrnuje několik oblastí: (Sochůrek, 2007a, s. 42)

- pracovní aktivity
- vzdělávací aktivity
- terapeutické aktivity
- zájmové aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů

Nyní si dle Jůzla, (2017, s. 372 – 375) a Černíkové a kol. (2008, s. 102 – 103) každou oblast stručně popíšeme.

1) Pracovní aktivity

Pracovní aktivity slouží jako velmi významný prvek ke zdárné resocializaci odsouzených. Osvojení si návyku pracovat hraje důležitou roli pro správnou sociální adaptaci. Pro odsouzené je práce možností, jak se vyvarovat stereotypu a nudy, jež život ve věznici představuje. Zařazení do pracovní činnosti přispívá ke snížení psychického napětí, zmírnění stresu nebo zabraňuje případným konfliktům v důsledku přeplněnosti na celách. Pomáhá vězňům také s jejich ekonomickou situací, díky práci mají možnost splácet dluhy. Pokud je odsouzený do práce zařazen, zákon o VTOS mu uděluje povinnost pracovat. Práce je ale také potřebná k zajištění provozu věznic, kdy si vězni sami zajišťují např. úklid, přípravu jídla, nutné opravy atd. Práce vězňů je považována za nejdůležitější sociální a integrační činitel, nezaměstnanost naopak patří k největším rizikům resocializačního neúspěchu.

2) Vzdělávací aktivity

Jednodušší následné zařazení jedince do společnosti po propuštění z VTOS, to je hlavním cílem vzdělávacích aktivit. Ve věznici je možnost dokončení základního vzdělání nebo vyučení se v oboru. Ne všichni ale tuto možnost mají, jelikož vyučení probíhá ve školských vzdělávacích střediscích ve vybraných věznicích. Možnost, kterou mají ale všichni

odsouzení jsou vzdělávací aktivity prostřednictvím programů zacházení, dle nabídky dané věznicí. Aktivity probíhají prostřednictvím kurzů, přednášek, osvětové činnosti apod.

3) Terapeutické aktivity

Sem spadá individuální a skupinová pedagogická a psychologická péče prováděná specialisty. Jsou to různé druhy terapií, jako arteterapie, ergoterapie, tréninky na zvládání vlastní agresivity, sociálně právní poradenství, skupinové poradenství apod. Při pravidelné účasti na některých z těchto aktivit může postupně docházet ke změnám osobnosti, především v hodnotové orientaci a k potlačení nežádoucích projevů chování.

4) Zájmové aktivity

Jsou velmi důležitou složkou v programu zacházení, zvláště pokud nelze uplatnit aktivity pracovní. Obsahují různé formy individuální i skupinové činnosti. Pozitivní změna životního stylu a vhodný způsob trávení volného času je smyslem zájmových aktivit. U vězňů rozvíjí sociální dovednosti, vědomosti, schopnosti. Jedná se o širokou různorodost aktivit, ať už jsou to rukodělné činnosti, např. řezbářské, modelářské, keramické kroužky, nebo sportovní, které hlavně pozitivně přispívají k potlačení nežádoucí agresivity, jako jsou míčové hry, posilovny apod.

5) Oblast utváření vnějších vztahů

Tyto aktivity bývají označovány jako extramurální. V překladu znamenají udržování a utváření vztahů a kontaktů mimo zdi věznic. Cílem je udržet si vztahy s rodinou a blízkými. Pokud odsouzený přichází do věznic z funkční rodiny, pak je udržování styku se svými blízkými žádoucí, přispívá k úspěšnému návratu do společnosti. Pokud však má rodina či blízcí vliv na spáchání trestné činnosti, mohl by vést kontakt k narušení resocializace. Je však mnoho vězňů, kteří žádné blízké nemají, proto hrají velmi důležitou roli dobrovolníci, kteří za odsouzenými pravidelně docházejí za účelem pastoračních návštěv.

Cílem této kapitoly bylo popsat penitenciární péči, která se zabývá výkonem trestu odnětí svobody, jinými slovy vězeňstvím. Dále pak penitenciární pedagogiku, která se zabývá výchovným působením v prostředí věznic. Jádrem celé penitenciární pedagogiky je program zacházení s odsouzenými, který je zpracováván s každým jedincem při nástupu do věznic. Na sestavování tohoto programu se podílí řada odborníků včetně sociálního pracovníka. Cílem programu zacházení je úspěšná resocializace neboli náprava pachatele, která probíhá u jedinců, u kterých se vyskytne porucha v socializačním procesu.

2 SOCIÁLNÍ PRÁCE V PENITENCIÁRNÍ PÉČI

„Sociální práce ve vězeňství je významnou součástí pomoci, která je obviněným i odsouzeným poskytována již během výkonu vazby nebo výkonu trestu“. (Sochůrek, 2007b, s. 46)

Pokud bychom se podívali do minulosti, zjistíme, že se sociální práce ve věznicích omezovala pouze na administrativní zařizování záležitostí, které si vězeň sám nemohl vyřídit v důsledku vlastního uvěznění, na korespondenci se soudy, dětskými domovy, zaměstnavateli apod. Změna začala postupně nastávat v 80. letech minulého století, kdy se sociální pracovníci začínali věnovat hlavně vězňům krátce před propuštěním. V současnosti sociální pracovníci vedou odsouzené k co největší samostatnosti při řešení své sociální situace. Sociální práce ve vězeňství je velmi specifická. (Sochůrek 2007b, s 46)

2.1 Kontinuální sociální péče

Jak Matoušek in Bajcura a kol. (2020, s. 43) uvádí, kontinuita práce s odsouzeným je systémový problém, který ale převládá i u jiných cílových skupin sociální práce, např. u mladých lidí, kteří opouštějí dětské domovy. Spolupráce různých organizací je důležitým prvkem tohoto problému. Právě sociální pracovník navazuje kontakty s těmito organizacemi, je jejím garantem. (Hnidková, 2012)

Černíková a kol. (2008, s. 215) popisují kontinuální sociální péči ve věznicích, jako péči, která zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení (ve vazbě, na svobodě, ve výkonu trestu, včetně soudního řízení). Cílem této péče je navázání, upevnění, popřípadě vytvoření pozitivního sociálního vztahu k okolí, aby nedocházelo k sociální izolaci jedince. V této práci se zaměřujeme na péči o odsouzené ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody, do této oblasti péče především patří:

- práce s rodinou klienta, vytvoření sociálních podmínek pro jeho soužití v malé sociální skupině, kterou je ve věznicích např. pracovní skupina
- omezení vlivu sociálně patologických skupin na klienta
- pomoc klientovi při kontaktu s institucemi, např. při úředních jednáních, a v tomto směru vést klienta k větší samostatnosti

Kontinuální sociální péče pomáhá obviněným a odsouzeným řešit problémy, se kterými se potýkají, a to v co největším předstihu před propuštěním z VTOS, tím je možno

minimalizovat následky jejich nepříznivé situace. Je také klientovi nápomocna vypořádat se s danou situací, ve které se ocitl a naučit jej z ní vycházet při budování své životní perspektivy. Systém kontinuální sociální péče se dle Černíkové a kol. (2008, s. 215 – 217) stává důležitým v:

- hlubší spolupráci sociálních pracovníků Vězeňské služby se sociálními kurátory obecních úřadů s rozšířenou působností, kde je zapotřebí především vzájemná informovanost,
- rozšíření působnosti sociálních kurátorů na jejich klienty ve všech fázích trestního řízení,
- vytváření podmínek pro uplatnění a rozvinutí sociální práce,
- zavádění tzv. extramurálních programů, které odsouzené připravují na život mimo věznici, účelem je zvládnutí kontaktu odsouzených s civilním prostředím.

Kontinuální sociální péče je poskytována občanovi, který se dostal do konfliktu se zákonem. Tato péče je poskytována bezplatně a na základě vlastní žádosti jedince. Kontinuální sociální péče je velkým přínosem pro společnost, usnadňuje návrat jedince do společnosti, napomáhá minimalizaci recidivy, pomáhá pochopit příčiny konfliktu a jeho předcházení, přispívá k odolnosti vůči negativním jevům. U pachatelů trestných činů můžeme rozdělit kontinuální sociální péči na penitenciární sociální péči vykonávanou přímo ve věznici pro VTOS, kterou vykonává sociální pracovník a na kterou se v naší práci zaměřujeme, a na ranou pomoc a následnou postpenitenciární péči, kterou zajišťuje sociální kurátor a která je důležitým nástrojem prevence recidivy páchaní trestné činnosti osob propuštěných z VTOS. (Černíková a kol. 2008, s. 217 – 219; Černíková a Sedláček, 2002, s. 143)

2.2 Sociální práce ve vězeňství

Sociální práce ve vězeňství je velmi specifickou odbornou disciplínou, v praxi uplatňuje speciální metody, čerpá z poznatků mnoha společenských věd. Zákon, kam spadá sociální práce je zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, tento zákon však neukotvuje přímo sociální práci ve vězeňství jako formu či druh sociální služby. Cílem sociální práce ve vězeňství je porozumět problémovému chování klientů v sociálním kontextu, usilovat o změnu tohoto chování a opětovné začlenění do společnosti. (Hnidková, 2012)

Sociální práce ve vězení má řadu důležitých spolupracujících subjektů, kterými jsou PMS ČR, Centrum sociálních služeb a prevence, neziskové organizace (např. Rubikon, Za branou, Mezinárodní vězeňské společenství), charitativní organizace, matriky, notář, sociální

kurátoři, soudy, policie, duchovní, OSPOD, ČSSZ, Úřady práce ČR, tlumočníci, konzulární úřady, rodiny odsouzených. (Sociální práce, ©2020) Spolupráce těchto subjektů se odvíjí od potřeb klienta, zajišťuje je sociální pracovník.

Sociální práce ve věznici je samozřejmě legislativně ukotvena, podléhá mnoha zákonům, řádům a nařízením. Sociální práce jako taková, je vymezena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a vyhláše MPSV č. 505/2006 Sb. Je-li tato práce vykonávána ve věznici, musí se řídit zákony č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Základem sociální práce jsou lidská práva, proto také podléhá Listině základních práv a svobod. V každé věznici platí nařízení generálního ředitele Vězeňské služby a vnitřní řády vazebních věznic, věznic, ústavů pro výkon zabezpečovací detence. (Günzlová in Bajcura a kol., 2020, s. 77)

2.3 Sociální pracovník v penitenciární péči

Odsouzeným a obviněným je svým působením sociální pracovník nápomocen hlavně v uspořádání svých sociálních vztahů ke své rodině a nejbližším, ke společnosti, ve které žil, k pozitivnímu postoji ke společnosti, k jejím normám a hodnotám. Důležitým úkolem sociálního pracovníka je znalost veškerého sociálního vývoje a sociální situace odsouzeného, aby jej dokázal připravit na život ve společnosti tak, že sám dokáže předcházet negativnímu sociálnímu vývoji. (Černíková, 2008, s. 219 – 220)

Sochůrek (2007c, str. 14) definuje sociálního pracovníka jako „odborného zaměstnance, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb“.

Profesní činnost sociálního pracovníka se liší s ohledem na působení v rámci vězeňských institucí. Ve vazební věznici pracovník spíše poskytuje sociálně právní poradenství a zastupuje pozici psychologa, kdy má za úkol eliminovat riziko sebevražd a zajistit případná opatření. (Hanzelová, ©2018) Ve věznici pro VTOS plní úkoly, které můžeme diferenciovat do tří oblastí a to na nástupním oddělení, kam odsouzený přichází, kde je potřeba vypracovat sociální diagnostiku, dále pak v průběhu vlastního výkonu trestu, kde se jedná o dlouhodobou a cílevědomou sociálně výchovnou práci s odsouzeným, která je součástí programu zacházení, a poslední část ve výstupním oddělení, kde pracovník provádí zhodnocení celého průběhu VTOS a předává podklady a dokumentace pro následnou postpenitenciární péči. (Černíková, 2008, s. 220 – 221) To ale zdaleka není vše, členění

kompetencí sociálního pracovníka popisují různí autoři odlišně, např. dle Černíkové a Sedláčka (2002, s. 144):

- získává a ověřuje dostupné informace (rodinné vztahy, dosažené vzdělání, profesi, vztahy se sociálním prostředím, úroveň sociální vyzrálosti, způsob řešení náročných životních situací, atd.), aby mohl vypracovat sociální anamnézu,
- zjišťuje podmínky a faktory, které měly vliv na sociální vývoj klienta,
- spolupracuje hlavně s rodinou, snaží se nalézat podněty ke změně chování,
- spolupracuje se sociálním kurátorem a různými organizacemi, za účelem snazšího návratu zpět do společnosti,
- zprostředkovává první kontakt sociálního kurátora s odsouzeným,
- vytváří předpoklady pro navázání adekvátních sociálních kontaktů a vztahů,
- podněcuje jedince k pozitivnímu rozvoji sociálních dovedností.

2.3.1 Profese sociálního pracovníka ve vězeňství

Pro výkon povolání sociálního pracovníka je žádoucí absolvování několika výcviků, a to z oblasti psychologie, psychoterapie, mediace a sociálně psychologických dovedností. Avšak kvalitní výkon profese nezaručí ani všechny teoretické vědomosti nebo praktické výcviky. Velmi podstatné jsou totiž osobnostní předpoklady pracovníka, mezi něž patří empatie, úcta a respekt ke klientovi, akceptování klienta takového, jaký je. Důležitá je také víra v to, že každý jedinec je schopen nějaké změny, růstu, pokroku. U sociálního pracovníka hrozí syndrom vyhoření, proto by měl být profesně motivovaný a mít vyšší míru frustrační tolerance. Dalšími vlastnostmi jsou flexibilita, respekt, zodpovědnost, schopnost účinné komunikace. Práva a povinnosti sociálního pracovníka spravují právní systém, zaměstnavatel, profesní standardy a etický kodex. Výkon povolání sociálního pracovníka ve vězeňství upravují paragrafy, které definují odbornou způsobilost a další vzdělávání sociálních pracovníků. Konkrétní úkoly sociálního pracovníka nařizuje generální ředitel věznic v rámci vnitřního předpisu. (Hnidková, 2012; Sociální práce, ©2020)

Základním úkolem pracovníka, je zajistit odsouzenému plynulý přechod do řádného společenského života. Sociální pracovník je ale kompetentní k více úkonům, poskytuje jak individuální, tak skupinové odborné sociálně právní poradenství, tímto poradenstvím můžeme rozumět, že odsouzenému zajišťuje kontakt s rodinou, blízkými, v rámci programu zacházení poskytuje sociálně terapeutické činnosti, je nápomocen při uplatňování zájmů a obstarávání osobních záležitostí. Společně s ostatními odborníky zpracovává program

zacházení pro konkrétního jedince a podílí se na vyhodnocení jeho účinnosti. Je důležité, aby pracovník ke každému klientovi přistupoval individuálně. Důležitost sociálního pracovníka hraje velkou roli bezpochyby u všech vězňů, zvláště ale u prvovězňů, jelikož uvěznění se pro ně stává velkým stresem, dochází k náhlé změně podmínek, izolovanosti od okolního světa, od jejich rodin a příbuzných, sociální pracovník je tedy jediný, který se stává spojencem s extramurálním světem. Jelikož se neustále mění legislativní systém i podmínky ve společnosti, sociální pracovník na ně musí umět reagovat. Podstatná je orientace v různých právních odvětvích, např. v rodinném, občanském, trestním právu atd. Hnidková (2012) také popisuje řadu dalších nezastupitelných úkolů:

- aktivně se účastní poradních jednání,
- vyjadřuje se k přeřazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci,
- na základě chování vězňů navrhuje umístění do specializovaných oddělení
- vytipovává konfliktní a psychicky labilní odsouzené,
- navrhuje opatření k řešení mimořádných událostí ze sociálního hlediska,
- podílí se na návrhu o udělení přerušování výkonu trestu, volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, návštěv bez zrakové a sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice,
- vypracovává sociální posouzení, sociální diagnózu a individuální socioterapeutický plán pro program zacházení,
- podává návrh sociální výpomoci při výstupu z VTOS.

Pro sociálního pracovníka je důležitá klientova důvěra, aby mu mohl účinně pomoci, musí si jeho důvěru získat. Musí se také orientovat v jeho zájmech a potřebách, ve všech procesech zacházení uvnitř věznice. Jak jsme již zmiňovali, kontinuita sociální péče je pro vězně velmi důležitá, ideálem je propojení s klientovou rodinou, sociálním prostředím v budoucím pracovišti po propuštění, a hlavně s podpůrnými organizacemi mimo věznici. (Matoušek in Bajcura a kol. 2020, s. 41)

Každodenní práce ve vězeňství se neobejde bez faktorů, jež výkon profese ztěžují. Jedním takovým negativním faktorem je stres a s tím související syndrom vyhoření, jelikož se pracovníci potýkají s nekomfortním pracovním prostředím, nadměrnou administrativou, nedostatečným finančním ohodnocením, také s vysokou pravděpodobností recidivy trestné činnosti u svých klientů. Pracovník se dostává do kritických a náročných situací, zvláště pokud pracuje s klienty, kteří jsou často agresivní, psychopatičtí, manipulující či klienti s duševními poruchami. (Sociální práce, ©2020)

2.3.2 Klienti sociální práce ve věznici

Podle osobních zkušeností sociální pracovnice Hanzelové (in Bajcura a kol., 2020, s. 72 – 74) pracující ve věznici Ostrov není jednoduché být sociálním pracovníkem klientů, kteří spáchali trestný čin, ať už je to z toho důvodu, že je to práce, která je společensky i finančně velmi nedocenená, nebo z pohledu osobnosti klientů. Sociální pracovník totiž pracuje s tzv. „nedobrovolnými klienty“, u kterých se projevuje neochota aktivní spolupráce. Důležitým hybatelem ke změně je motivace, která je u klientů bohužel často jen povrchní. Tito klienti požadavky neplní sami pro sebe, jak by tomu mělo být, ale pouze za účelem nutnosti nebo možné odměny. Jak jsme si již řekli, motivace je skutečně důležitá, pro sociálního pracovníka se ale stává velmi obtížným klienta správně namotivovat. Nejobtížnějšími klienty se však stávají odsouzení, kteří nemají stabilní sociální zázemí, tzn. že se po propuštění nemají kam vrátit, kteří trpí závislostmi na návykových látkách nebo se vrací do sociálně vyloučených lokalit, kde je kriminalita běžná. Tito klienti mají skutečně ztížený návrat do běžného života a blízko k recidivě trestné činnosti, proto je opravdu těžké je správně namotivovat. Pro odsouzené hraje nezastupitelnou roli udržování kontaktu s blízkými osobami, rodinami, dětmi, příbuznými. Problémem je také přeplněnost věznic, s tím souvisí umístění daleko od místa bydliště, tudíž dochází ke ztrátě sociálních kontaktů. Každopádně je nutné se všemi typy klientů pracovat individuálně, podporovat jejich aktivitu, motivaci ke změně, pomáhat jim překonávat překážky a neklást si příliš vysoké cíle, ale postupovat pouze po dílčích krocích. Aby po propuštění byli schopni samostatného života, je důležité klientům pouze ukázat správný směr, ne za ně všechno řešit, samozřejmě pokud je to možné. Obecně u vězňů často převládá špatná čtenářská gramotnost, nedostatečná vzdělanost, duševní porucha nebo porucha osobnosti. Ve věznici se ale nachází také velmi schopní a motivovaní klienti. Jsou schopni řešit své problémy vlastními silami, uvědomují si svou chybu a důvod trestu. Tito vězni mají obvykle normální nebo vyšší intelekt, pevné rodinné vazby a pracovní kvalifikaci. Nepříjemná zkušenost z věznice a soužití s vězeňskou subkulturou je pro ně silnou motivací. (Matoušek; Hanzelová in Bajcura a kol., 2020, s. 41, 73)

Jak jsme si již popsali, hlavním cílem sociální práce ve věznici je resocializace klienta, jeho zařazení do běžného života, zprostředkovatelem se stává právě sociální pracovník. On i ostatní odborní pracovníci přispívají ke stejnému cíli, k nápravě pachatele. Pracují s motivací klienta, což je nejdůležitější pohnutkou ke změně. S nemotivovaným klientem nelze dosáhnout změny v jeho osobnosti.

Cílem kapitoly bylo popsat sociální práci ve věznici, která je součástí kontinuální sociální péče, jež je pro klienty zásadní. Garantem kontinuální sociální péče je sociální pracovník, který je v úzké spolupráci s orgány státní správy, nestátními neziskovými organizacemi a církvemi. Všechny tyto subjekty se podílejí na plynulém přechodu odsouzeného do řádného občanského života. Kontinuální sociální péče je velkým přínosem pro společnost, usnadňuje návrat jedince do společnosti, napomáhá minimalizaci recidivy. Sociální pracovník musí být vybaven jak teoretickými vědomostmi, jako je odborné vzdělání na vysokoškolské úrovni s absolvováním několika výcviků, tak i osobnostními požadavky, mezi něž patří empatie, respektování klienta, flexibilita, lidskost nebo schopnost účinné komunikace. Být sociálním pracovníkem ve věznici není vůbec lehké, pracovník dochází do styku s různými typy klientů, jsou to často agresivní, psychopatičtí klienti nebo klienti s duševními poruchami.

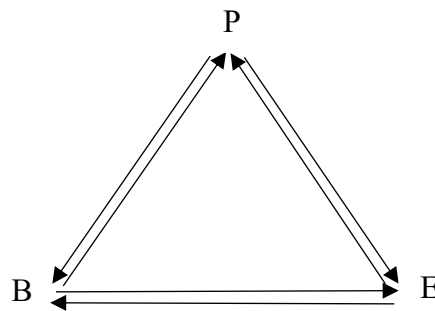
3 VNÍMÁNÍ VLASTNÍ ÚČINNOSTI

Nyní se dostáváme k poslední kapitole teoretické části, je to vnímaná vlastní účinnost, která nás zajímá především v souvislosti se specifičností profese sociálního pracovníka v penitenciární péči.

3.1 Sociálně kognitivní teorie

Abychom pochopili koncept self-efficacy, je důležité si vysvětlit sociálně kognitivní teorii, která představuje teoretický rámec pochopení a vysvětlení lidského chování. Pro sociálně kognitivní teorii je největším přínosem koncept observačního učení, jelikož díky pozorování a nápodobě budujeme své sociální chování. Důležitým východiskem sociálně kognitivní teorie je koncept self-efficacy a koncept Juliana Rottera locus of control. Tímto pojmem označujeme, do jaké míry jsou jedinci přesvědčeni o tom, že jsou schopni kontrolovat a řídit události ve svém životě. Je nutné podotknout, že vnímaná účinnost nevystupuje u člověka jako samostatná vlastnost, ale má blízký vztah právě s konceptem locus of control, konceptem sebepojetí a sebeoceňování. Všechny tyto koncepty spadají do teorie sociálního učení. Vnímaná účinnost se spíše uplatňuje v konkrétních situacích a váže se na konkrétní činnosti a úkoly s ní spjaté. (Majerčíková a kol. 2012, s. 9 – 10) Pokud bychom si to měli převést na náš příklad, je potřeba zdůraznit, že sociální pracovník v rámci vnímání vlastní účinnosti nehledá odpověď na otázku: „Jaký jsem sociální pracovník?“ Ale hledá odpovědi např. na: „Jak jsem schopný svým klientům účinně pomoci, jsem pro ně schopen zajistit potřebné informace, služby, zvládnou klienty dostatečně motivovat?“

Základem této teorie je model recipročního determinismu. Self-efficacy vychází z předpokladu, že jednání člověka ovlivňují tři faktory, mezi nimiž se nachází tzv. triadická vzájemná příčinná souvislost. Jsou to osobnostní faktory, vnější prostředí a behaviorální faktory. Tyto faktory fungují jako interagující determinanty, které na sebe působí a vzájemně se ovlivňují. Tato reciprocita však neznamená, že všechny faktory mají stejnou sílu, jejich vliv se liší za různých okolností a činností, společně vystupují jako důležitá část celku mezi nimiž funguje dynamická souhra. Chování člověka je tedy pod vlivem osobnostních a vnějších faktorů, ale zároveň na tyto faktory působí, z čehož plyne, že člověk může mít nad svým životem kontrolu. (Bandura, 1997, str. 5 – 6)

Obrázek 1 Triadický reciproční determinant

Písmeno B (behavioral factors) značí chování, rozumíme tím činnost člověka v jakýchkoliv životních situacích, P (personal factors) překládáme jako osobnostní faktory, kam řadíme kognitivní a biologické činitele, a jako poslední je E (external environment), čímž míníme veškeré vnější prostředí. Člověk dle Bandurovy koncepce není pouze pasivní bytostí, která je poháněna svými pudy a utvářena na základě vnějších činností, je to bytost, která svou činnost reflektuje a ovlivňuje své okolí, jenž zpětně ovlivňuje člověka a jeho osobnostní vlastnosti. (Wiegerová a kol. 2012, str. 7) Self-efficacy hraje důležitou roli v osobnostních vlastnostech člověka. Působí ve všech činnostech člověka a ovlivňuje je, jako je např. motivace, afektivní jednání atd. Je univerzálním konceptem založeným na přesvědčení člověka. (Bandura, 1997, str. 2)

Model triadického recipročního determinismu není však pouze o vzájemném ovlivňování tří faktorů, je rozpracován podrobněji v několika směrech. Důslednost můžeme nacházet v tom, že chování není pouhým produktem osobních a situačních faktorů, ale interaguje samo o sobě a tyto faktory ovlivňuje. Také v různých časových momentech může jeden faktor výrazněji vstoupit do popředí na rozdíl od ostatních. Např. když si výběr profese volíme podle našeho zájmu, v prostředí je osobnostní faktor. Pokud se věnujeme koníčku pro vlastní potěšení, v popředí je samotné chování. Když si volíme studium podle přání druhých, je v popředí vliv prostředí. Hlubší pojetí modelu zahrnuje také důležitost životní cesty člověka. Chování je ovlivněno osobním předvídaním, prostředí si člověk vybírá, vytváří. Ovšem díky interakci všech tří faktorů se uplatňuje mnoho náhodných vlivů, čímž se běh života znesnadňuje a není zcela pod naší kontrolou. Stále nám však zůstává dílčí osobní vliv na chování, odpovědnost za něj a možnost ovlivnit svůj osud. (Janoušek, 1992, s. 386 – 387) Bandura (1997, s. 36) uvádí, že člověk nemůže být vším, self-efficacy se liší úkol od úkolu, činnost od činnosti, proto lidé působí v odlišných sférách, profesích, kde svou zdatnost pěstují a zdokonalují. Lidé se silnou self-efficacy o své budoucnosti nesní pouze

v myšlenkách, ale skutečně ji realizují, uvažují, myslí a cítí se jinak než lidé, kteří o své self-efficacy pochybují.

3.2 Koncept self-efficacy

Koncept self-efficacy, jejímž autorem je Albert Bandura, vychází z výše zmiňované sociokognitivní teorie. Kanadsko-amerického psychologa Alberta Banduru pokládáme za nejvýznamnějšího představitele behaviorismu a kognitivní psychologie. Nejvíce proslul svou teorií učení a zmiňovanou teorií self-efficacy. Psychologický koncept self-efficacy je překládán různě, jelikož tento anglický termín není v české odborné literatuře zcela jednotně ukotven. Setkáváme se s mnoha českými překlady, např. jako sebedůvěra ve vlastní schopnosti, sebeúčinnost, sebeuplatnění, vlastní účinnost, osobní zdatnost nebo přesvědčení o vlastní způsobilosti. (Pavličková, 2018, s. 43) Překladů je opravdu několik, v naší práci používáme termín vlastní účinnost, vzhledem k nejednoznačnosti v překladu.

Nejdříve si vyjasníme, co vlastně vlastní účinnost znamená. Jak Bandura (1994, s. 2) uvádí, „vnímání vlastní účinnosti je definováno jako přesvědčení lidí o jejich schopnosti produkovat určené úrovně výkonu, které mají vliv na události ovlivňující jejich životy“. Naše úspěchy a osobní pohoda nám v mnoha ohledech zvyšují pocit účinnosti. Lidé, kteří ve své schopnosti věří, přistupují k obtížným úkolům mnohem pozitivněji, přistupují k nim spíše jako k výzvám než k hrozbám. Tito lidé při zapojení do činností mají jistotu, že u nich vydrží a neztratí o ně zájem, proto je velmi důležité stanovit si výzvu, cíl a pevné odhodlání k zvládnutí cíle. Nad neúspěchem nevěší hlavu, čelí mu a velmi rychle obnoví pocit silné účinnosti. Pokud selžou, vinu přisuzují svému nedostatečnému úsilí, znalostem nebo dovednostem, které si mohou osvojit. Ani u závažných situací tomu není jinak, jsou si jistí, že je mohou mít pod kontrolou. Pokud lidé zaujmají tento postoj, přináší jim úspěchy, snižuje stres a odbourává depresi. Naopak je tomu u lidí, kteří o svých schopnostech pochybují, díky tomu se vyhýbají obtížným úkolům, nepovažují je totiž za výzvu jako lidé se silným pocitem vlastní účinnosti, ale vnímají je jako osobní hrozbu. Mají velmi nízké ambice, a proto nejsou odhodlaní dosáhnout svého cíle. Až příliš se zabývají osobními nedostatky a překážkami místo toho, aby se soustředili na výkon a úspěšné fungování. Selhání a neúspěch je od dosažení cíle snadno odradí a ztrácí víru ve své schopnosti, pocit účinnosti se jim obtížně a pomalu obnovuje. Také nejsou příliš imunní vůči stresu a depresím.

Jak popisují Wiegerová a kol. (2012, s. 8), self-efficacy je nejdůležitějším regulátorem činnosti člověka, jeho zprostředkováním a výsledkem činnosti. V životě člověka tak zastává velmi důležitou roli. V Bandurově teorii je úspěšná činnost člověka založena na dvou různých předpokladech, je to:

- a) schopnost uskutečňovat určitou činnost
- b) přesvědčení, že pomocí této činnosti dosáhnu očekávaného výsledku

Rozdíl mezi těmito dvěma předpoklady můžeme ilustrovat na příkladu, který se vztahuje k našemu výzkumu.

- a) „Své klienty dokážu motivovat správným směrem.“
- b) „Účinná motivace vede klienty k jejich úspěšné resocializaci.“

Jak Bandura (1997, s. 22) tvrdí, rozlišení těchto dvou předpokladů zdůrazňuje, že činnost nemůže být výsledkem, ale jen jeho cestou, a výsledek vyplývá z činnosti, což je její důsledek.

„Self-efficacy je přesvědčení jedince o svých schopnostech organizovat a vykonávat určitou činnost, která je potřebná k dosažení specifických cílů“. (Bandura, 1997, s. 3) Vnímání vlastní účinnosti značí víru ve své schopnosti, díky víře jsme schopni dosáhnout vlastního úspěchu. Každý z nás nějakým způsobem, ať už větší či menší mírou, věří ve svou schopnost, právě víra nám určuje, jak se cítíme, myslíme, motivujeme a chováme. Je uskutečňována prostřednictvím čtyř hlavních psychických procesů – kognitivních, motivačních, afektivních a výběrových, díky kterým ovlivňujeme naše chování. Bandura (1994, s. 4 – 7) je popisuje následovně:

a) Kognitivní procesy

Většina situací nejdříve probíhá v našich myšlenkách. Lidé, kteří mají vysokou míru vlastní účinnosti, si ve svých myšlenkách promítají úspěšné scénáře, naopak lidé s nízkou mírou vlastní účinnosti, o sobě více pochybují a představují si ty nejhorší scénáře. Je pro ně těžké něčeho dosáhnout, neustálé pochybnosti je nevedou k žádnému výkonu. Člověk se silným pocitem vlastní účinnosti uplatňuje dobré analytické myšlení a je schopen čelit neúspěchům a překážkám, a přesto zůstat zaměřený na výkon. Lidé s opačným pocitem vlastní účinnosti o sobě stále pochybují a kvalita jejich výkonu klesá.

b) Motivační procesy

Klíčovou roli v přesvědčení o vlastní účinnosti hraje motivace. Lidé anticipují o tom, co mohou dělat, předjímají výsledky svých budoucích činností, stanovují si cíle a plány, a tím

se motivují. Existují tři druhy motivátorů, prvním z nich je kauzální atribuce, která ovlivňuje motivaci a výkon prostřednictvím přesvědčení o tom, jak vnímáme vlastní účinnost. Lidé, jež se pokládají za vysoce účinné, přisuzují svůj neúspěch nedostatečnému úsilí, které mohou zdokonalit, naopak ti, kteří si o sobě myslí, že jsou neúspěšní, svůj neúspěch pak přisuzují nízké úrovni schopností. Druhým motivátorem je očekávaný výsledek, kdy je motivace řízena očekáváním, že určité chování povede k určitému výsledku. Kognitivně zpracovaný cíl je poslední motivátor. Pokud si stanovíme náročné cíle, je prokázáno, že zvyšují a udržují naši motivaci. Pokud dosáhneme vytyčeného cíle, vede to k našemu sebeuspokojení. Pokud jsou lidé se svým výkonem nespokojeni, povzbudí je to k zesílení úsilí.

c) Afektivní procesy

V náročných životních situacích má přesvědčení lidí o vlastní schopnosti zvládat problémy, vliv na to, jakou míru stresu a deprese prožívají. Vysokou míru úzkosti zažívají ti, kteří si myslí, že hrozby a náročné životní situace nedokážou zvládnout. Trápí se svými nedostatky, zveličují závažnost náročných situací, také tím dochází ke zhoršení v jejich fungování. Lidé s vysokou mírou účinnosti si myslí, že hrozby a překážky mohou zvládnout a ovlivnit je, do ohrožujících činností vstupují bez zábran. Pokud je míra vlastní účinnosti nízká, vede díky nenaplněným cílům k úzkosti a depresím. Se stresem a mírou vlastní účinnosti úzce souvisí i zdravotní stav, jedinec se silným pocitem vlastní účinnosti snadněji odolává nezdravým návykům, které škodí zdraví, díky své motivaci a vytrvalosti.

d) Selektivní procesy

Přesvědčení o vlastní účinnosti formuje životní cestu tím, že ovlivňuje druh činnosti a prostředí, které si lidé zvolí, výběr je zcela v jejich kompetenci. Tito lidé se vyhýbají činnostem a situacím, o kterých si myslí, že jsou nad jejich schopnosti. Bezproblémově se však pouštějí do takových situacích, o nichž soudí, že je zvládnou. Je jen na nás, kterou volbu si zvolíme a kterou životní cestou se vydáme. S tím úzce souvisí i volba povolání, člověk s vyšší mírou účinnosti má širší škálu možných povolání, lépe se na ně připravuje, má o ně větší zájem a tím větší je jeho úspěch v kariéře.

3.2.1 Zdroje self-efficacy

Jak tvrdí Bandura (1994, s. 2 – 4), víru lidí v jejich vlastní účinnost rozvíjí čtyři hlavní zdroje vlivu. **Zvládnutí zkušeností neboli autentická zkušenost** je nejúčinnějším a nejefektivnějším způsobem, jak dosáhnout silného pocitu účinnosti. Silnou víru ve vlastní

účinnost člověka budují úspěchy, naopak neúspěchy pocit úspěšnosti podkopávají. Pokud nastane situace, když lidé zažívají pouze úspěchy, u kterých nevynaloží příliš velké úsilí a očekávají rychlé výsledky, selhání je snadno odradí. Naopak překonávání překážek a vytrvalé úsilí odolný pocit účinnosti zvyšuje.

Druhý způsob posilování vlastní účinnosti je **zprostředkovaná neboli zástupná zkušenost**. Pokud pozorovatelé vidí, že podobní lidé zažívají úspěch díky vytrvalému úsilí, zvyšuje se u nich pravděpodobnost, že i oni mají schopnost úspěšně zvládnout podobné aktivity. Stejně tak tomu je, když u ostatních pozorujeme selhání navzdory jejich vynaloženému úsilí, snižuje to u nás odolný pocit účinnosti a podkopává naše úsilí.

Třetím způsobem je **sociální přesvědčování, povzbuzování či facilitace**. Znamená posílení víry lidí, že mají schopnost na úspěch. Lidé, kteří jsou přesvědčeni o svých schopnostech, vynaloží větší úsilí a udrží si ho, místo toho, aby o sobě pochybovali a zabývali se svými nedostatky. Ti, kteří o svých nedostatcích byli přesvědčováni, mají tendenci vyhýbat se náročnějším cílům a díky potížím, které na cestě k cíli pocítují, se rychle vzdávají.

Fyziologický stav je čtvrtým způsobem. Únava, bolest, stres, negativní emoční sklony nemají dobrý vliv na vlastní účinnost. Naopak dobrá nálada ji zvyšuje. Pokud se náš fyzický stav zlepší, zvýší se nám míra sebedůvěry. Samotná intenzita emočních a tělesných reakcí není klíčovou, ale klíčový je způsob, jakým jsou tyto reakce vnímány a interpretovány.

Všechny tyto faktory přispívají k vytváření představ o vlastním uplatnění jak v osobním, tak v profesním životě. Veškeré představy, ať už jsou reálné, či ne, ovlivňují možnosti profesního uplatnění a s tím spojené chování. Důležitým zdrojem rozvoje self-efficacy jsou získané zkušenosti, zvláště učení se pozorováním, které jsou předjímány od vzorů, tento zdroj má silný vliv na rozhodování o budoucím životě. (Majerčíková a kol., 2012, s. 11) O tom, jak jsme přesvědčeni o vlastní účinnosti, vypovídá náš psychický stav. Slabý i silný pocit přesvědčení o schopnosti zvládat náročné situace je spojován s řadou faktorů na kognitivní úrovni (pozornost, myšlení), v oblasti emocí (sebedůvěra/bezmoc, optimismus/pesimismus), na motivační úrovni (úroveň aspirace, vytrvalost, kvalita rozhodování), v oblasti postojů (pojetí vlastních schopností, způsoby interpretace). (Hoskovcová, 2009, s. 66)

Dnešní svět přináší výrazné změny ve společenském životě, doba se stává zrychlenou, jak v oblasti sociální, tak technologické, roste vzájemná globální závislost. Společnost je výrazně sociálně diferencovaná, stává se také hodně individualizovanou. Roste počet lidí, kteří nezvládají řešit svou sociální situaci, narůstá potřeba pomoci. Stoupají nároky na profesionalitu pomáhajících profesí. (Pavličková, 2018, s. 43 – 44) Všechny tyto změny

představují velký tlak na schopnost lidí vykonávat určitou kontrolu nad průběhem svého života. Lidé se snaží mít pod kontrolou události, které jejich životy ovlivňují. Snaží se vyvíjet vliv ve sférách, nad kterými mohou mít určitou kontrolu, jsou tak lépe schopni vyhnout se nežádoucí budoucnosti. Kontrola nad životními událostmi proniká téměř do všeho, z velké části se promítá do výběru profese, pomáhá tak lidem zaručit jejich životní jistotu. Schopnost alespoň z části ovlivňovat okolnosti zaručuje předvídatelnost, která podporuje připravenost. Schopnost dosahovat žádoucích výsledků a předcházet těm nežádoucím podporuje silný vliv účinnosti a osobní kontroly. (Bandura, 1995, s. 1)

Cílem poslední kapitoly bylo objasnění pojmu self-efficacy neboli vnímání vlastní účinnosti. Tento koncept vychází ze sociokognitivní teorie Alberta Bandury, která představuje teoretický rámec pochopení a vysvětlení lidského chování. Vnímání vlastní účinnosti značí víru ve své schopnosti, která se uskutečňuje prostřednictvím čtyř hlavních psychologických procesů – kognitivních, motivačních, afektivních a výběrových, díky kterým jsme schopni ovlivnit naše chování. Lidé se silným pocitem vlastní účinnosti přistupují k obtížným úkolům mnohem pozitivněji. Jsou vytrvalí, stanoví si cíl a jdou si za ním, pokud selžou, nevzdávají se, neúspěchu čelí. Naopak je tomu u lidí, kteří o svých schopnostech pochybují, náročné úkoly považují za hrozbu, mají nízké ambice, nejsou odhodlaní dosáhnout vytyčeného cíle, neúspěch je snadno odradí a ztrácí tak víru ve své schopnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části výzkumu se zabýváme vnímáním vlastní účinnosti sociálních pracovníků v penitenciární péči vzhledem k náročnosti a specifčnosti jejich profese.

Sociální pracovník ve vězeňství působí ve velmi stresovém prostředí, je to odborník, který je klientům k dispozici v oblasti sociálně právního poradenství, jeho důležitým úkolem je odstranění nebo alespoň zmírnění negativních sociálních jevů u klienta a jeho zdárná náprava (resocializace). Jak sociální pracovník vnímá svou vlastní účinnost, nás zajímá především z toho důvodu, jelikož se během svého působení dostává do velmi kritických a náročných situací, pracuje s pachateli trestných činů, často s agresivními, manipulujícími a psychopatickými klienty. (Hnidková, 2012; Sociální práce, ©2020). U hodnocení svých schopností lidé spoléhají na emoční stavy. Stres a napětí vede ke slabému výkonu. (Bandura, 1994, s. 2) Vězeňství samo o sobě je pro normálního jedince velmi stresujícím prostředím, jedinec se tak ocitá ve velmi nezvyklých podmínkách, jak jej definuje Jůzl (2017, s. 345), „jedná se o lokální prostředí se specifickými životními podmínkami“.

Aby byl sociální pracovník schopen pomoci klientovi dosáhnout změny, je důležité vymezit si cíle, podle kterých bude s klientem postupovat. Dle Bandury (1994, s. 2), si totiž lidé se silným pocitem vlastní účinnosti stanovují náročné cíle a jsou přesvědčeni o jejich dosažení. Vytrvalost k dosažení cíle je velmi důležitá, pokud se jim do cesty postaví překážka, zvýší své úsilí a v cestě k cíli pokračují. Pokud lidé se silným pocitem účinnosti zažijí neúspěch, silný pocit účinnosti nabydou rychle zpět. Pokud ale silný pocit účinnosti nemají, po neúspěchu jen velmi těžko vytrvají u stanoveného cíle. Sociální pracovník se se svými klienty dostává no mnoha náročných situací, je tedy žádoucí, aby disponoval silným pocitem vlastní účinnosti. Jak Bandura (1994, s. 2) tvrdí, nejúčinnějším způsobem, jak vytvořit silný pocit účinnosti, je prostřednictvím zkušenosti se zvládnutím situací. Chceme se také zaměřit na zkušenosti s náročnými situacemi, jelikož si myslíme, že jsou u této profese velmi podstatné. Bandura (1994, s. 2 – 3) totiž uvádí, že neúspěch snadno odradí ty, kteří zažívají pouze snadné úspěchy, pro nezdolný pocit vlastní účinnosti, je třeba mít zkušenosti s překonáváním obtížných překážek, překážky a potíže nás totiž učí, že musíme vytrvat. Proto nás ve výzkumu mimo jiné zajímá, jakou roli při vnímání vlastní účinnosti hrají zkušenosti, schopnost řešení složitých situací, schopnost rozpoznat limity svých kompetencí, zhodnocení vlastního přínosu pro klienty, apod.

4.1 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Výzkumný problém, jak jsme si již popsali výše, spočívá v tom, že sociální pracovníci se nachází ve velmi specifickém a psychicky náročném prostředí, proto nás zajímá, jak vnímají svou vlastní účinnost, právě s ohledem na takové prostředí a celkovou náročnost profese.

Ve výzkumu se snažíme najít faktory, které míru vlastní účinnosti značně ovlivňují, jako např. schopnost zvládnutí složitých situací, schopnost navázání pozitivního vztahu s klientem, schopnost vcítit se do klientových pocitů, nebo schopnost motivovat klienta. Protože vězeňské prostředí je pro vnímání vlastní účinnosti typické svou specifičností, musíme brát v potaz, že vnímaná účinnost u jednotlivých pracovníků může být individuální.

Stanovili jsme si tedy dvě hlavní výzkumné otázky:

1. Jaká je celková úroveň vnímání vlastní účinnosti sociálních pracovníků ve věznici?
2. Které faktory vnímání vlastní účinnosti posilují, a které naopak na vnímání vlastní účinnosti působí negativně?

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této práce je zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost v penitenciární péči.

Dílčí cíle:

1. Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na zhodnocení vlastního přínosu pro klienta.
2. Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na vztah s klientem.
3. Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na zkušenosti s náročnými situacemi a jejich zvládnutí.
4. Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na spokojenost s volbou profese.

4.3 Výzkumná metoda

Pro účel tohoto výzkumu jsme jako výzkumný nástroj využili dotazník, což je jedna z nejběžnějších metod kvantitativního výzkumu. Jak uvádí Pavlíčková (2018, s. 51), ke zjišťování míry vnímané vlastní účinnosti se nejčastěji využívá dotazníkové šetření, které

obsahuje škálové hodnocení, kde respondenti vyjadřují míru souhlasu s výrokem o vlastních schopnostech. Dle Bandury (2006, cit. dle Pavlíčkové, 2018, s. 51) je doporučeno, abychom při vyhodnocování dotazníku nepracovali dle nějakých striktních norem, ale abychom vycházeli z pozorované skupiny a odpovědí respondentů, a tu si případně rozdělili na dvě části, s vyšší a nižší mírou self-efficacy. V České republice je výzkum v této oblasti méně rozvinutý, především se však zaměřuje na oblast vzdělávání a pedeutologie. Zaslouží si však pozornost i u hodnocení profesní zdatnosti, hlavně u specifických a náročných profesí, v rámci profesního hodnocení je v této výzkumné oblasti patrná mezera. (Pavlíčková, 2018, s. 50 – 54)

Pro zjišťování vlastní účinnosti slouží několik výzkumných nástrojů, u našeho výzkumu je nám nejbližší dotazník Self-Efficacy Scale for Social Workers (SESSW), který je zaměřen na měření profesní zdatnosti sociálních pracovníků, konstruovala jej Pedrazza a kol. (2013), která vychází z doporučení dle Bandury. Bandura totiž rozpracoval zásady konstrukce dotazníku i jednotlivých škál, dotazníky mají být podle něj konstruovány tak, že zjišťují zdatnost při zvládnutí konkrétních úkonů. (Pavlíčková, 2018, s. 51 – 53) Pedrazza a kol. (2013) dotazník konstruovali tak, že vytvořili seznam specifických situací, se kterými se sociální pracovníci v praxi setkávají, dotazník celkem obsahoval 13 položek. Tento výzkumný nástroj slouží v sociální oblasti, jako teoretická a empirická podpora. (Pavlíčková, 2018, s. 53) Z tohoto dotazníku jsme u našeho výzkumu také vycházeli, jelikož ale neexistuje žádný standardizovaný dotazník přímo pro oblast penitenciární péče, tak jsou některé otázky vlastní konstrukce. Inspirovali jsme se také dotazníkem General Self-Efficacy, který je převedený Křivohlavým (Křivohlavý, Schwarzer a Jerusalem, 1993) do českého překladu. Tento dotazník je využívám po celém světě.

Náš dotazník celkově obsahuje 23 položek a je rozdělen do dvou částí. První část se skládá z kontaktních neboli identifikačních položek, z nichž jsou dvě uzavřené (strukturované) a tři otevřené (nestrukturované), druhá část se věnuje samotnému hodnocení vlastní účinnosti, které jsou složeny ze škálových položek Likertova typu, jež jsou vhodné ke zkoumání a měření postojů respondentů. Používají se ke zjišťování míry spokojenosti, kdy respondent vyjadřuje stupeň svého souhlasu, respektive nesouhlasu. (Chráška, 2016, s. 161) Naše Likertova škála vyjadřuje míru souhlasu od 1 po 5 (příčemž 1 znamená naprosto nesouhlasím a 5 naprosto souhlasím).

Druhá část dotazníku, která začíná šestou položkou, je převzata z dotazníku od Křivohlavého, Schwarzera a Jerusalema (1993). Otázky 7 – 17 jsou parafrázovány od Pedrazzi a kol. (2013) a konečné položky jsou vlastní konstrukce.

Druhou část dotazníku zkoumající samotné hodnocení vlastní účinnosti jsme dále rozdělili na čtyři oblasti za účelem zodpovězení výzkumných cílů.

OBLAST	POLOŽKY V DOTAZNÍKU
<p style="text-align: center;">Přínos pro klienta Výzkumný cíl číslo 1</p>	12. Vždy jsem schopen/a účinně zasáhnout ve prospěch klientovy potřeby.
	13. Vždy jsem schopen/a zajistit pro klienta potřebné služby nebo pomoc jiných lidí či organizací.
	14. Vždy jsem schopen/a kriticky zhodnotit svůj vlastní přínos pro klienta.
	15. Vždy jsem schopen/a pomáhat klientům snižovat dysfunkční způsoby myšlení a naučit klienty, jak ovládat své chování.
	16. Vždy jsem schopen/a pomoci klientovi vyřešit problém, se kterým se na mě obrátí.
	18. Vždy jsem schopen/a podporovat klienta k obnovení jeho rodinných vztahů.
	19. Vždy jsem schopen/a poskytovat veškeré potřebné informace klientům a předkládat jim návrhy řešení jejich situace.
	20. Vždy jsem schopen/a motivovat klienta k bezproblémové resocializaci do běžného života.
<p style="text-align: center;">Vztah pracovníka s klientem Výzkumný cíl číslo 2</p>	8. Vždy jsem schopen/a vyslechnout si klientovy osobní potíže.
	9. Vždy jsem schopen/a navázat ke klientovi pozitivní vztah.
	11. Vždy jsem schopen/a vyvarovat se jakýchkoliv úsudků na klientovu osobu.
	17. Vždy jsem schopen/a se vcítit do klientových pocitů a snažit se najít pochopení pro jeho chování.

Náročné situace Výzkumný cíl číslo 3	6. Díky svým zkušenostem a možnostem vím, jak zvládat neočekávané situace.
	7. Při řešení složitých situací jsem vždy schopen/a rozpoznat limity svých kompetencí.
	10. Vždy jsem schopen/a zvládnout pocit bezmoci, který občas pocítuji při řešení složitých situací.
Spokojenost s profesí Výzkumný cíl číslo 4	21. U klientů na konci trestu odnětí svobody pozoruji vždy velký pokrok.
	22. S volbou mé aktuální profese jsem absolutně spokojen/a.
	23. Myslím si, že má aktuální profese má pro klienty velký význam.

Tabulka 1 Členění dotazníku dle oblastí

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří sociální pracovníci, kteří působí ve vězeňství po celé České republice. V České republice, kde se tyto pracovníci uplatňují, se nachází celkem 25 věznic a 10 vazebních věznic, nebylo tedy rozlišováno, zda se jedná o vazební či běžné věznice. Zaměřujeme se na všechny sociální pracovníky zaměstnané přímo ve věznicích, proto volíme exhaustivní výběr. Dle sociální pracovnice Hanzelové (stav ke dni 7.9. 2018) pracuje ve vězeňství zhruba 116 sociálních pracovníků, cílem výzkumu bylo oslovit co nejvíce z nich. Dle předchozí domluvy s ředitelem každé věznice, byly sociálním pracovníkům do věznic zaslány dotazníky v online podobě přes aplikaci Survio, do dvou z nich musely být dotazníky zaslány poštou, kvůli jejich kybernetickému zabezpečení. Reálně na dotazníky bohužel zodpověděla méně než polovina respondentů. Celkem tedy bylo z 35 věznic získáno 47 zodpovězených dotazníků. Z celkového počtu dotazovaných to byli pouze 3 (6 %) muži a 44 (94 %) žen. 45 (96 %) pracovníků má vysokoškolské vzdělání a pouze 2 (4 %) respondenti absolvovali vyšší odbornou školu.

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
31 – 41	25	53
42 – 52	12	26
53 – 65	10	21
Celkem	47	100

Tabulka 2 Věk respondentů

Tabulka číslo 2 nás informuje o věku sociálních pracovníků. Jak můžeme vidět, nejmladšímu respondentovi je 31 let a nejstaršímu 65 let. Nejvyšší počet zastoupení vidíme v rozpětí 31 – 41 let, kdy je v této věkové kategorii zastoupeno 25 (53 %) respondentů. Ve věkové kategorii 42 – 52 let vidíme zastoupení 12 (26 %) respondentů, a v poslední kategorii 53 – 65 let máme 10 (21 %) respondentů.

Délka praxe	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
1 – 10	34	72
11 – 21	10	21
22 – 32	3	3
Celkem	47	100

Tabulka 3 Délka praxe respondentů

Druhá číslo 3 nás informuje o délce praxe jednotlivých respondentů, kdy vidíme, že nejvíce pracovníků se nachází v kategorii od 1 do 10 let praxe. Nachází se zde 34 (72 %) respondentů, tedy nadpoloviční většina. V kategorii od 11 do 21 let vidíme 10 (21 %) respondentů. Poslední kategorie s nejdělsí praxí od 22 do 32 let představuje pouhé 3 (3 %) respondenty, kdy jeden z nich působí v profesi sociálního pracovníka ve věznici pozoruhodných 32 let.

4.5 Způsob zpracování dat

Získaná data z našeho výzkumu jsme utřídili pomocí Excelu do tabulek četností, které jsme následně procentuálně vyjádřili. Pro vyhodnocení jednotlivých výzkumných otázek č. 1 – 4 byla použita deskriptivní forma popisu. Výsledná data byla následně zpracována do názorné podoby v tabulkách a grafech.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Cílem této kapitoly je vyhodnocení výsledků, kterých jsme dosáhli dotazníkovým šetřením. Celý dotazník je rozčleněn na dvě části, kdy první z nich obsahuje identifikační položky a druhá se věnuje samotnému hodnocení vlastní účinnosti. Druhá část je dále rozdělena do čtyř oblastí, které se vztahují ke konkrétnímu výzkumnému cíli. Všechny položky v dotazníku spadající do druhé části, jsou hodnoceny na Likertově škále 1 – 5, přičemž 1 = zcela nesouhlasím, 2 = spíše nesouhlasím, 3 = ani nesouhlasím, ani souhlasím, 4 = spíše souhlasím a 5 = zcela souhlasím.

V předchozí kapitole jsme si představili, kdo tvoří výzkumný soubor, zaměřili jsme se na pohlaví, věk a délku praxe respondentů. Než přejdeme k vyhodnocení škálových položek vyjadřující míru vlastní účinnosti, uvedeme si důvody, které respondenty vedly k výkonu jejich současné profese.

Důvody, které respondenty vedly k výkonu jejich současné profese byly následující: „zájem o problematiku vězeňství, pomoc potřebným, práce s lidmi, práce ve Vězeňské službě, změna zaměstnání, osobní zájem, přání, touha, studium v oboru, pomoc lidem, zájem o vězeňskou problematiku, změna profese, různorodost práce, pomoc lidem se začleněním do společnosti, pomoc lidem s resocializací, pomoc vězněným osobám, studium sociální práce, odpovídají vzdělání v oboru, zajímavá práce, malá možnost uplatnění v místě bydliště, volné pracovní místo, práce s problémovými a vězněnými lidmi“.

Můžeme tedy říct, že se respondenti v odpovědích, shodovali na důvodech, jako je snaha pomáhat lidem a celková zajímavost profese. Hlavně díky těmto argumentům si pracovníci zvolili profesi sociálního pracovníka v penitenciární péči.

Dílčí výzkumný cíl číslo 1: **Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na zhodnocení vlastního přínosu pro klienta.**

S první cílem souvisí v dotazníku položky číslo 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19 a 20.

Položka číslo 12: **Vždy jsem schopen/a účinně zasáhnout ve prospěch klientovy potřeby.**

U této položky se na pětistupňové škále odpovědi téměř všech respondentů pohybují nad střední hodnotou. Pouze dva (4 %) respondenti nejsou schopni posoudit, zda jsou schopni klientovi pomoci a tím pádem účinně zasáhnout v jejich prospěch. Nadpoloviční většina, 27 (57 %) dotazovaných spíše souhlasilo s výrokem, že této schopnosti jsou schopni a posledních 18 (38 %) respondentů si je zcela jistých, že jsou vždy schopni účinně zasáhnout

ve prospěch klienta. U této položky tedy můžeme říct, že pracovníci jsou účinně přesvědčeni o tom, že v případě klientovy potřeby dokáží účinně zasáhnout.

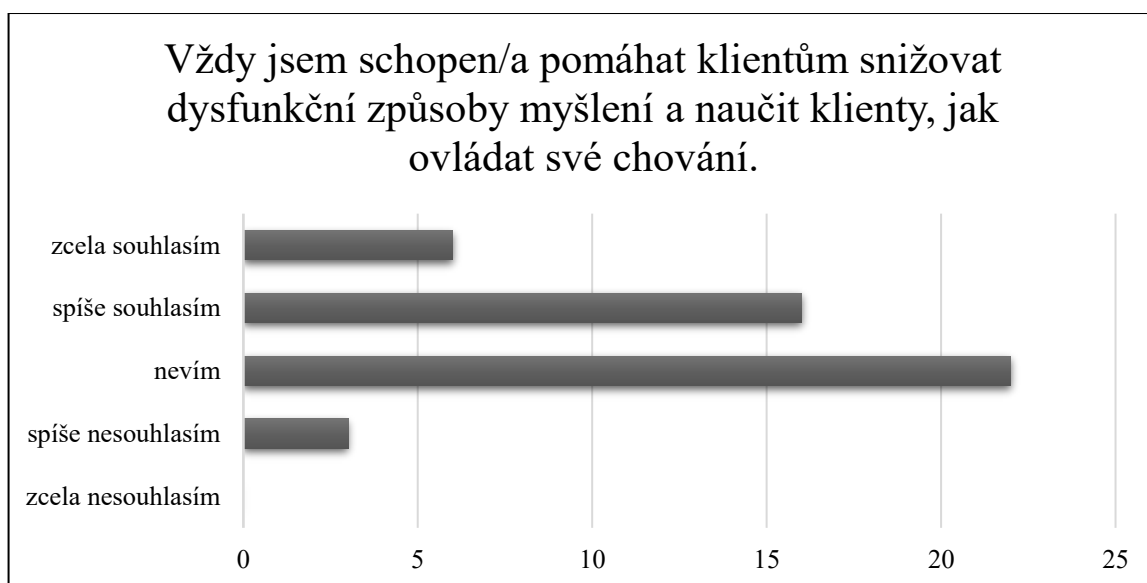
Položka číslo 13: Vždy jsem schopen/a zajistit pro klienta potřebné služby nebo pomoc jiných lidí či organizací.

Položka číslo 13 vychází obdobně jako položka předchozí. Pouze jeden respondent (2 %) uvedl, že s výrokem nemůže ani souhlasit, ani nesouhlasit, což znamená, že nedokáže posoudit, zda je toho schopen. 20 respondentů (43 %) spíše souhlasí, 26 (55 %) dotazovaných s výrokem zcela souhlasí a jsou si jistí, že pro klienta jsou vždy schopni zajistit potřebné služby nebo pomoc jiných lidí či organizací. Pracovníci si tedy věří, že jsou schopni zajistit klientovi potřebnou pomoc či službu.

Položka číslo 14: Vždy jsem schopen/a kriticky zhodnotit svůj vlastní přínos pro klienta.

Žádný respondent si nemyslí, že sebekritiky není zcela schopen. Z výsledků vyplynulo, že 7 (15 %) respondentů to však vůbec nedokáže posoudit, zda jsou schopni kriticky zhodnotit svůj přínos pro klienta. 19 (40 %) si je tímto jistých pouze částečně a téměř polovina, tedy 21 (45 %) dotazovaných je naprosto přesvědčena o tom, že nad svým přínosem pro klienta se vždy dokáží kriticky zamyslet. Kritické zhodnocení vlastního přínosu pracovníků můžeme tedy vyhodnotit jako pozitivně hodnocenou schopnost.

Položka číslo 15: Vždy jsem schopen/a pomáhat klientům snižovat dysfunkční způsoby myšlení a naučit klienty, jak ovládat své chování.

Graf 1 Vyhodnocení položky číslo 15

Z těchto výsledků vidíme, že nejvíce respondentů se shodlo na tom, že s tímto výrokem nemůžou ani nesouhlasit ani souhlasit, tzn. že nedokáží posoudit, zda jsou schopni klienty

učit, jak mají ovládat své chování, na tomto výroku se jich shodlo 22 (47 %). Pracovníků, kteří si myslí, že jsou vždy schopni pomáhat klientům snižovat dysfunkční způsoby myšlení a naučit je, jak ovládat své chování je 6 (13 %), 16 (34 %) souhlasí částečně, a ti, kteří si myslí, že klientům s tímto problémem příliš nápomocni nejsou, jsou 3 (6 %). Můžeme tedy konstatovat, že v této schopnosti si pracovníci příliš nevěří.

Položka číslo 16: Vždy jsem schopen/a pomoci klientovi vyřešit problém, se kterým se na mě obrátí.

U otázky, zda jsou pracovníci schopni pomoci klientovi vyřešit problém, se kterým se na ně obrátí, převládá souhlasný názor. Pouze 6 (13 %) působí neutrálně, neví, jestli jsou vždy nápomocni s řešením klientova problému. Nejvíce z nich, 31 (66 %) respondentů spíše souhlasí, že jsou schopni pomoci klientovi vyřešit problém, se kterým se na ně obrátí, a zbylých 10 (21 %) si je touto schopností naprosto jistá. Schopnost dokázat vyřešit klientův problém, tedy pracovníci hodnotí spíše kladně.

Položka číslo 18: Vždy jsem schopen/a podporovat klienta k obnovení jeho rodinných vztahů

Graf 2 Vyhodnocení položky číslo 18

Z grafu můžeme vyčíst, že 15 (32 %) respondentů zcela souhlasí s tím, že jsou vždy schopni podporovat klienta k obnovení jeho rodinných vztahů, nadpoloviční většina, tedy 28 (60 %) respondentů s výrokem spíše souhlasí a pouze 3 (8 %) dotazovaní zaujímají neutrální postoj, jelikož neví, zda jsou klienta vždy schopni podporovat v rámci obnovy jeho rodinných vztahů. Jak víme, podpora klienta v oblasti jeho rodinných vztahů je velmi důležitá, za tento

výrok se staví i sociální pracovníci, jelikož svou schopnost pomoci v tomto směru hodnotí kladně.

Položka číslo 19: Vždy jsem schopen/a poskytovat veškeré potřebné informace klientům a předkládat jim návrhy řešení jejich situace.

U devatenácté otázky převládala u všech respondentů téměř jasná shoda, kdy se na pětibodové škále pohybovali pouze v bodech 4 a 5. Dá se tedy říct, že respondenti jsou silně přesvědčeni o tom, že jsou vždy schopni klientům poskytovat veškeré informace a předkládat jim návrhy řešení. 22 (47 %) respondentů zaškrtili možnost spíše souhlasím a 25 (53 %) dotazovaných s tímto výrokiem naprosto souhlasila.

Položka číslo 20: Vždy jsem schopen/a motivovat klienta k bezproblémové resocializaci do běžného života.

Míra souhlasu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zcela nesouhlasím	0	0
Spíše nesouhlasím	2	4
Nevím	14	30
Spíše souhlasím	23	49
Zcela souhlasím	8	17

Tabulka 4 Vyhodnocení položky číslo 20

Žádný z respondentů nezvolil zcela nesouhlasnou variantu. 8 (17 %) respondentů si je zcela jistých tím, že jsou vždy schopni motivovat klienta k resocializaci do běžného života. Nejvíce z nich, 23 (49 %) si myslí totéž, ale není o tom zcela přesvědčena. V neutralitě zůstává 14 (30 %) respondentů, kdy nedokáží posoudit, zda klienta dokáží vždy dostatečně motivovat. A zbylí dva (4 %) respondenti se k tomuto výroku staví spíše skepticky, jelikož si myslí, že klienta nejsou schopni motivovat spíše vůbec. Víme, že bez klientovy motivace je velmi těžké dosáhnout změny v jeho chování, čehož si jsou vědomi i sociální pracovníci, pozitivní ale je, že nadpoloviční většina je přesvědčena, že klienty motivovat dokáže.

Dílčí výzkumný cíl číslo 2: Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na vztah s klientem.

S tímto cílem souvisí v dotazníku položky číslo 8, 9, 11 a 17.

Položka číslo 8: Vždy jsem schopen/a vyslechnout si klientovy osobní potíže.

U této otázky převládá u sociálních pracovníků shoda. U všech respondentů se na Likertově škále jednalo pouze o souhlasné odpovědi. Naprostý souhlas, s tím, že jsou schopni vyslechnout si klientovy osobní potíže, uvedlo 30 respondentů (64 %). 17 (36 %) respondentů s výrokem souhlasí částečně. Můžeme říct, že je to jedna z nejlépe hodnocených oblastí, pracovníci v tomto ohledu tedy prokazují schopnost naslouchání, což je jedním z nejdůležitějších osobnostních předpokladů pro výkon profese.

Položka číslo 9: Vždy jsem schopen/a navázat ke klientovi pozitivní vztah.

Míra souhlasu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zcela nesouhlasím	0	0
Spíše nesouhlasím	3	6
Nevím	16	34
Spíše souhlasím	26	55
Zcela souhlasím	2	5

Tabulka 5 Vyhodnocení položky číslo 9

Jak vidíme v tabulce, na otázku, zda jsou respondenti schopni ke klientovi navázat pozitivní vztah, nebyl názor zcela totožný, jako např. u předchozí položky. S tímto výrokem naprosto souhlasili pouze 2 (4 %) respondenti. Nejvíce z nich, 26 (55 %) pracovníků s klientem pozitivní vztah navázat dokáže, ale nejsou o tom jednoznačně přesvědčeni. 16 (34 %) dotazovaných si není jistých, zda s klientem tento vztah navázat dokáží či nikoliv. A poslední 3 (7 %) respondenti si myslí, že s klientem pozitivní vztah navázat spíše nedokáží. Vzhledem k tomu, s jak náročnými klienty mohou pracovníci docházet do styku není tato schopnost hodnocena vůbec špatně.

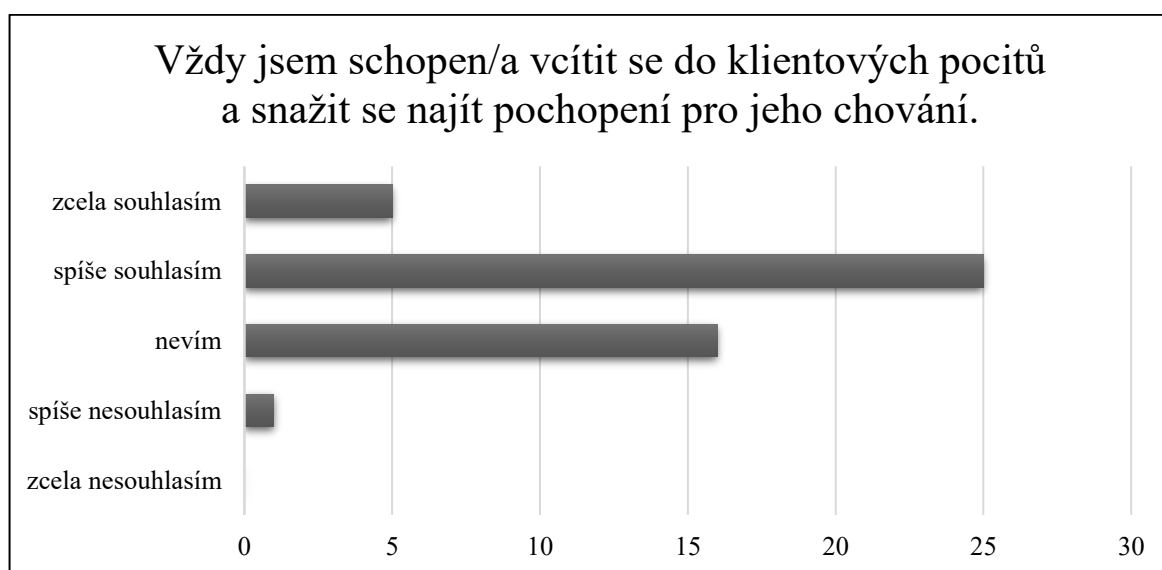
Položka číslo 11: **Vždy jsem schopen/a vyvarovat se jakýchkoliv úsudků na klientovu osobu.**

Míra souhlasu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zcela nesouhlasím	0	0
Spíše nesouhlasím	3	6
Nevím	14	30
Spíše souhlasím	26	55
Zcela souhlasím	4	9

Tabulka 6 Vyhodnocení položky číslo 11

Obdobný výsledek přináší i položka číslo 11. Všech 30 (64 %) respondentů je schopno vyvarovat se jakýchkoliv úsudků na klientovu osobu, z nichž 4 (9 %) jsou toho naprosto schopni, a zbylých 26 (55 %) respondentů je schopno částečně. Neutrální postoj zaujímá 14 (30 %) respondentů, kdy tuto schopnost nejsou schopni adekvátně posoudit a negativně se k tomu staví 3 (6 %) pracovníci, kteří spíše nesouhlasí s tím, že jsou schopni se zcela vyvarovat úsudků na klientovu osobu. Tato položka úzce souvisí s položkou předchozí, je tedy i skoro stejně hodnocena.

Položka číslo 17: **Vždy jsem schopen/a vcítit se do klientových pocitů a snažit se najít pochopení pro jeho chování.**

Graf 3 Vyhodnocení položky číslo 17

Jak vidíme z grafu, jednoznačnou schopnost empatie má 5 (11 %) respondentů. Nadpoloviční většina, tedy 25 (53 %) dotazovaných souhlasí částečně s tím, že jsou schopni vcítit se do klientových pocitů. 16 (34 %) dotazovaných není schopno posoudit své jednání a pouze 1 (2 %) respondent uvádí, že spíše není schopen vcítit se do klientových pocitů a snažit se najít pochopení pro jeho chování. Tato položka, která vypovídá o schopnosti empatie, přináší velmi podobné výsledky, jako i dvě předchozí.

Dílčí výzkumný cíl číslo 3: **Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na zkušenosti s náročnými situacemi a jejich zvládnutí.**

S tímto cílem souvisí v dotazníku položky číslo 6, 7, a 10.

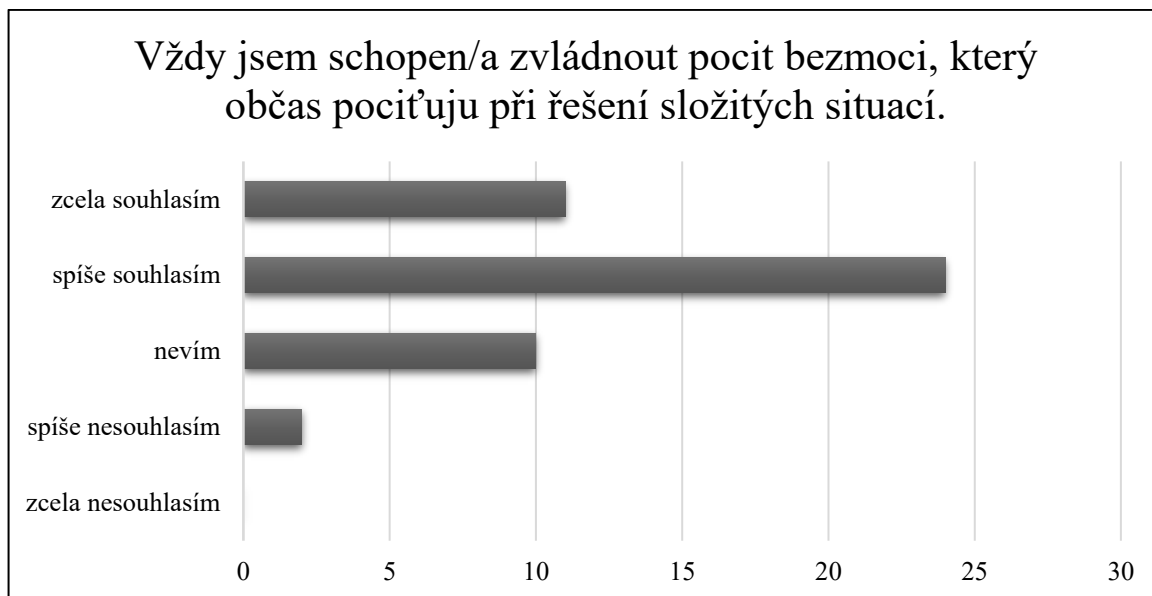
Položka číslo 6: **Díky svým zkušenostem a možnostem vím, jak zvládat neočekávané situace.**

U této položky převládá spíše souhlasný názor, pouze 6 (13 %) respondentů nevyjádřilo ani jasný souhlas, ani nesouhlas, nedokáží tuto schopnost posoudit. Nadpoloviční většina, 27 (57 %) respondentů, díky svým zkušenostem a možnostem vědí, jak neočekávané situace zvládat a 14 (30 %) dotazovaných je o tom zcela přesvědčeno. Tuto položku můžeme tedy zhodnotit pozitivně, což znamená, že respondenti, kteří se výzkumu účastnili mají ve svém oboru již nějaké zkušenosti.

Položka číslo 7: **Při řešení náročných situací jsem vždy schopen/a rozpoznat limity svých kompetencí.**

Na položce číslo 7 se respondenti téměř shodují na souhlasu s výrokem. Žádný z nich nevybral možnost nesouhlasu. Za neutrální názor, kdy tuto schopnost nedokáží posoudit, se staví 4 (8 %) respondenti, 22 (47 %) souhlasí s tím, že při řešení složitých situací jsou schopni rozpoznat své limity a pouze o jednoho méně, tedy 21 (45 %) dotazovaných se zcela ztotožňuje s tím, že jsou vždy schopni rozpoznat limity svých kompetencí. Vidíme velmi podobné hodnocení jako u položky předchozí, opět můžeme soudit, že vliv na tuto schopnost mají pracovníkovi zkušenosti.

Položka číslo 10: **Vždy jsem schopen/a zvládnout pocit bezmoci, který občas pociťuju při řešení složitých situací.**

Graf 4 Vyhodnocení položky číslo 10

Jak vidíme z grafu, pocit bezmoci nejsou vždy zcela schopni zvládnout 2 (4 %) respondenti, neutrálně se k tomu staví 10 (21 %) dotazovaných, kdy schopnost nejsou schopni vyhodnotit. Na schopnosti zvládat pocit bezmoci u složitých situacích se shoduje 35 (75 %) respondentů, kdy 24 (52 %) z nich s tímto výrokem spíše souhlasí a zbylých 11 (23 %) pocit bezmoci naprosto zvládá. Položka 10 představuje o něco negativnější hodnocení než předchozí dvě, nicméně stále nadpoloviční většina se ke zvládání pocitu bezmoci staví pozitivně.

Dílčí výzkumný cíl číslo 4: **Zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svou vlastní účinnost s ohledem na spokojenost s volbou profese.**

S tímto cílem souvisí v dotazníku položky číslo 21, 22 a 23.

Položka číslo 21: **U klientů na konci trestu odnětí svobody pozoruji vždy velký pokrok.**

Míra nesouhlasu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zcela nesouhlasím	0	0
Spíše nesouhlasím	10	21
Nevím	22	47
Spíše souhlasím	14	30
Zcela souhlasím	1	2

Tabulka 7 Vyhodnocení položky číslo 21

U této položky můžeme zaznamenat negativnější hodnocení než u položek předchozích. Příliš velký pokrok u klientů na konci trestu odnětí svobody nepozoruje 10 (21 %) respondentů. 22 (47 %) dotazovaných nedokáže posoudit, zda u klientů k pokroku dochází, či nikoliv. 15 (32 %) respondentů si myslí, že klienti, kteří právě z výkonu trestu vycházejí, učinili velký pokrok, z nichž 14 (30 %) s tímto souhlasí částečně a jeden (2 %) respondent se s tímto názorem zcela ztotožňuje. U této položky můžeme konstatovat, že je jednou z nejvíce negativně hodnocených.

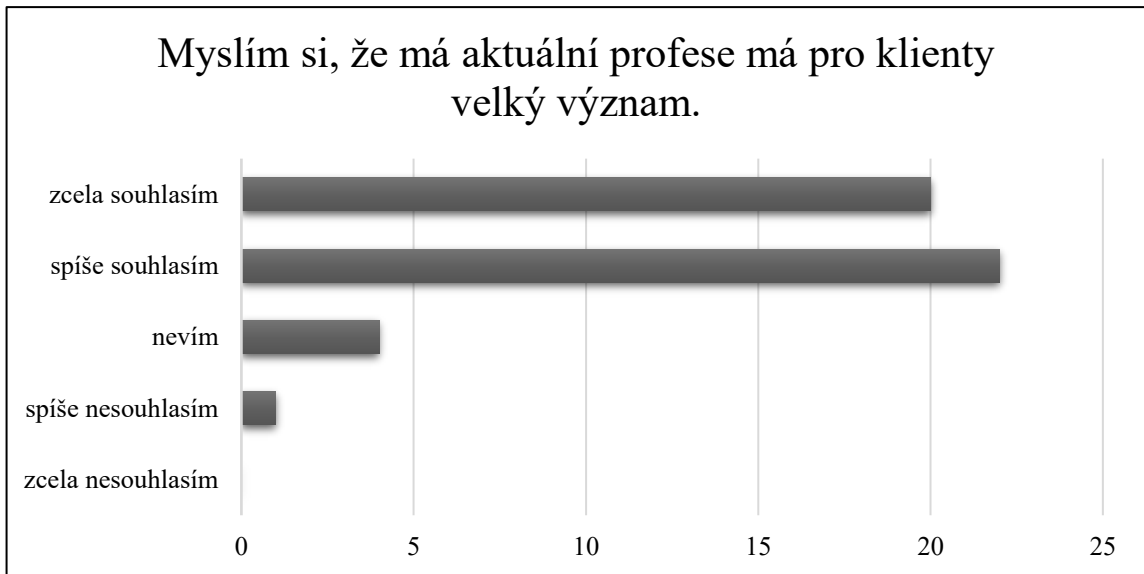
Položka číslo 22: S volbou mé aktuální profese jsem absolutně spokojen/a.

Míra souhlasu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zcela nesouhlasím	0	0
Spíše nesouhlasím	1	2
Nevím	3	6
Spíše souhlasím	15	32
Zcela souhlasím	5	28

Tabulka 8 Vyhodnocení položky číslo 22

Absolutní spokojenost s volbou profese převládá u 28 (60 %) pracovníků, zauímají tak nadpoloviční většinu. 15 (32 %) pracovníků je spokojeno s profesí. Neutrální odpověď zvolili 3 (6 %) respondenti, kdy nejsou přesvědčeni o tom, zda jsou s profesí spokojeni či nikoliv, a pouze 1 (2 %) respondent s volbou profese není tak zcela spokojen. Spokojenost s profesí u respondentů převládá, na rozdíl od předchozí položky můžeme usoudit, že tato skutečnost úroveň vlastní účinnosti posiluje.

Položka číslo 23: **Myslím si, že má aktuální profese má pro klienty velký význam.**

Graf 5 Vyhodnocení položky číslo 23

Až na jednoho (2 %) respondenta, který si myslí, že jeho profese pro klienty nemá příliš velký význam, se ostatní téměř shodují na opaku. 4 (8 %) dotazovaní se k tomuto výroku staví neutrálně, nedokáží to posoudit. Nejvíce z nich, 22 (47 %) respondentů si myslí, že profese sociálního pracovníka má pro klienty velký význam. 20 (43 %) pracovníků si je jistých, že bez jejich profese by se klienti ve výkonu trestu odnětí svobody jen těžko obešli. Vidíme takřka stejné hodnocení jako u položky předchozí, pocit pracovníků, že jejich profese je klientům nápomocna je pozitivním faktorem při hodnocení vlastní účinnosti.

6 DISKUSE

V poslední kapitole se dostáváme k bližší diskusi našich získaných výsledků. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že se jej zúčastnily především ženy, až na dvě výjimky, tvořené muži. Tento fakt pro nás není nijak zvlášť podstatným, jelikož se nikde neuvádí, že na míru vnímání vlastní účinnosti má pohlaví nějaký vliv. Co ale stojí za povšimnutí, je věk respondentů, kdy nejmladší respondent uvedl 31 let. Dle sociální pracovnice Hanzelové (in Bajcura a kol, 2020, s. 72), je totiž věk sociálních pracovníků zaměstnaných ve věznicích velmi důležitým. Dle její osobní zkušenosti totiž doporučuje, aby sociální pracovník dosáhl alespoň 30 let. Jelikož práce ve věznici je psychicky náročnou profesí, měl by mít za sebou nějaké profesní zkušenosti z oboru, měl by umět odolávat manipulacím a psychickým nátlakům ze strany klientů, měla by to tedy být psychicky vyzrálá osobnost.

V oblasti, která je zaměřena na zhodnocení vlastního přínosu pro klienta, můžeme ze strany sociálních pracovníků zaznamenat vysokou míru vlastní účinnosti. Silně přesvědčeni jsou pracovníci o svých schopnostech v situacích, kdy mají pro klienty zajistit podstatné informace a přijít s návrhem řešení jejich stávající situace, což může souviset s tím, že poskytování sociálně právního poradenství je jedním z hlavních úkolů sociálního pracovníka. Stejně tak je hodnoceno zajištění potřebných služeb a pomoc organizací, což je dle Matouška (in Bajcura a kol., 2020, s. 43) i Hnidkové (2012) systémovým problémem kontinuální sociální péče. Spolupráce sociálního pracovníka s organizacemi, které jsou klientům nápomocny především při odchodu z výkonu trestu odnětí svobody, je velmi podstatná, avšak není snadná, jelikož pravidla i zájmy různých organizací se mohou lišit, podstatnou částí je vzájemná informovanost, která se ale bohužel při přechodu klienta např. do jiného zařízení nebo do služeb PMS ztrácí, což oslabuje klientův zdroj podpory. Přesvědčení pracovníků o tom, že v tomto směru jsou klientům nápomocni, je tedy velmi přínosné. Zajistit kontakt s rodinou a příbuznými a podporovat klienty v těchto vztazích je dalším pozitivně hodnoceným faktorem ze strany respondentů. Jelikož je sociální pracovník jediným, který dokáže klientovi zprostředkovat kontakt s tzv. extramurálním světem, je to jeho podstatná činnost. Jak totiž tvrdí Jůzl (2017, s. 375), pokud má vězněný funkční rodinu, je v zájmu klienta tento kontakt udržovat a posilovat, výrazně totiž napomáhá k jeho úspěšnému návratu zpět do společnosti, sociální pracovník tento kontakt zprostředkovává a klienta k udržení tohoto vztahu podporuje. O něco hůř je na tom schopnost motivovat klienta, u které si spousta respondentů není jistá, zda jsou toho u svých klientů schopni. Víme ale, že ta je pro úspěšnou resocializaci velmi důležitá, bez ní u klienta nelze dosáhnout

změny. Pokud se vězně nedaří motivovat, je intervence sociálních pracovníků zbytečná, v tomto případě dochází často k recidivě odsouzených. (Hanzelová, in Bajcura a kol. 2020, s. 74) Jak jsme si již popsali v teoretické části, pracovník se dostává do kontaktu s různými typy klientů, jejich chování je často nevyzpytatelné, z výzkumu vyplynulo, že více než polovina respondentů, nedokáže posoudit, zda jsou schopni klientům pomoci zvládat jejich chování, což může např. souviset s tím, že to nepatří k jejich primární činnosti.

U druhé oblasti, která je zaměřená na vztah pracovníka s klientem, vzhledem k ostatním třem oblastem, můžeme zaznamenat nižší míru vlastní účinnosti. Nejhůře hodnocenou, je z této oblasti schopnost navázat ke klientovi pozitivní vztah, což může souviset s tím, že se pracovníci často dostávají do kontaktu s klienty vykazující agresivní, psychopatické nebo manipulativní chování. S velmi kladným hodnocením se však setkáváme u položky, která hodnotí schopnost vyslechnout si klientovi potíže. U hodnocení empatie a schopnosti vyvarovat se jakýchkoliv úsudků na klientovu osobu se více než polovina pracovníků shoduje na tom, že těmito schopnostmi disponují. Sociální pracovník ve vězeňství sice potřebuje specializované a široké vzdělání, ale ani sebelepší teoretické vědomosti nezaručují jeho kvalitně odvedenou práci. Efekt jeho práce plyne hlavně z jeho dovedností, osobnostních kvalit a především lidského zájmu. (Günzlová in Bajcura a kol., 2020, s. 77) Aby pracovník svoji práci odvedl na profesionální úrovni, je důležité ke klientovi zachovat úctu, respekt a získat si jeho důvěru, také je velmi podstatná empatie, snažit se vcítit do klientových pocitů a nalézt alespoň z poloviny pochopení pro jeho chování, pracovník musí klienta akceptovat takového, jaký je. Velmi podstatnou složkou je víra, pracovník musí věřit sám sobě, a hlavně tomu, že každý je schopen změny. (Hnidková, 2020) S tím souvisí, jak lidé vnímají vlastní účinnost. Možnosti dosáhnout úspěchu jsme schopni pouze tehdy, když tomu sami doopravdy věříme. Víra v naše schopnosti nám určuje jak se cítíme, myslíme, motivujeme a chováme. (Bandura, 1994, s.2) Důležitou částí je také příliš nepodléhat emocím a manipulacím, zachovat si objektivnost, vyhýbat se předpojatosti a zbytečnému moralizování, zkrátka si udržet pevný postoj. (Sociální práce, ©2020) Obecně k této oblasti můžeme tedy říct, že sice dopadla jako nejhůře hodnocena, ale i přesto si je více než polovina respondentů jista, že ve vztahu s klientem si dokáže udržet profesionální přístup.

Třetí oblast, která se soustřeďuje na zkušenosti s náročnými situacemi a jejich zvládnutím, je respondenty hodnocena pozitivně. Více než polovina totiž uvádí, že zvládnutí náročných situací jim nedělá problém, v této oblasti se tedy respondenti nepotýkají se slabým pocitem účinnosti. Jak totiž Bandura (1994, s. 3) uvádí, lidé, kteří věří ve své schopnosti, přistupují

k náročným úkolům jako k výzvám, které musí zvládnout. Pokud dojde k neúspěchu při zvládnání překážek, jsou schopni nabýt silný pocit účinnosti zpět. Neúspěchu čelí, nenechají se odradit. Pokud jsou postaveni před náročný úkol, soustředí se na to, aby ho zvládli. Pro silný pocit vlastní účinnosti je totiž nejúčinnějším způsobem zkušenost se zvládnáním různých situací. (Bandura, 1994, s. 3) Podle výsledků výzkumu tedy vidíme, že v tomto směru pracovníci problém nemají. Dle Bandury (1994, s. 3) je totiž dobré, když lidé mají zkušenosti s náročnými situacemi, protože pokud zažívají pouze snadné úspěchy, očekávají rychlý výsledek, a pokud zažijí neúspěch, tak ten je pak snadno odradí. Pokud máme zkušenosti s překonáváním překážek, vede to k našemu vytrvalému úsilí nevzdávat se a podporuje silný pocit účinnosti. Překážky a potíže v našem životě mají svůj účel, učí nás, že musíme vydržet, pokud chceme dosáhnout úspěchu. Překonání překážek, zlých časů a situací nás naučí, že všechny nepříznivé události nás nakonec posílí. Pro sociální pracovníky jsou tedy zkušenosti s náročnými situacemi velkým přínosem pro pocit silné účinnosti.

V poslední oblasti, která hodnotí spokojenost s volbou profese pozorujeme spíše pozitivní přístup. Spokojenost s volbou profese, až na výjimky, udávají téměř všichni respondenti, což může být zapříčiněno tím, že profese splňuje důvody, které pracovníky k výkonu povolání vedly, a tím uskutečňuje jejich požadavky. Jak víme z výsledků, byly to hlavně důvody jako „práce s lidmi, zajímavost a různorodost profese, zájem o problematiku vězeňství, pomoc vězněným s resocializací nebo také osobní zájem, přání, touha“. Může to také souviset s tím, že respondenti vidí pozitivum v tom, že jejich profese má pro klienty velký význam, jak z výsledků vyplynulo. Z této oblasti je však negativně hodnoceno, jak pracovníci vidí klientův pokrok na konci výkonu trestu odnětí svobody. Více než polovina totiž uvádí, že buď nedokáží posoudit, zda u klientů pozorují velký pokrok na konci trestu odnětí svobody, nebo že tento pokrok nepozorují vůbec. Můžeme se domnívat, že mezi hlavní důvody, jak uvádí Hanzelová (in Bajcura a kol., 2020, s. 72), patří převedším práce s nemotivovanými klienty, nebo klienty, u kterých se projevuje neochota se aktivně zapojit do socioterapeutického procesu. U těchto klientů můžou pracovníci jen těžko pozorovat pokrok na konci VTOS. Může to ale také souviset s tím, že se pracovníci u svých klientů mohou setkat s velkou mírou recidivy. Podle statistik Vězeňské služby k roku 2019, je totiž v České republice míra recidivy 70%, což znamená, že téměř tři čtvrtiny propuštěných, se do věznic vrací zpátky. (Statistická ročenka vězeňské služby ČR, 2019)

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali vnímáním vlastní účinnosti sociálních pracovníků v penitenciární péči. V první kapitole teoretické části jsme se zaměřili na obecné vymezení penitenciární péče, která probíhá přímo ve výkonu trestu odnětí svobody. Klíčovou se stává penitenciární pedagogika, která má za úkol odsouzeného resocializovat, je v těsné blízkosti s pedagogikou sociální, zabývá se rovněž výchovným působením, jen v prostředí vězení. Podstatným jádrem penitenciární pedagogiky je program zacházení s odsouzenými, který se vytváří s každým jedincem při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody, jeho hlavním cílem já náprava neboli resocializace pachatele, které jsme také věnovali pozornost. Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na sociálního pracovníka v penitenciární péči. Pro tuto kapitolu bylo stěžejním popsat jeho kompetence a náplň práce. Sociální pracovník každodenně dochází do kontaktu s pachateli trestných činů, často s mravně narušenými jedinci, působí v psychicky náročném prostředí, jakým věznice je, vzhledem k tomu u něj hrají důležitou roli speciální osobnostní požadavky, jako je vyšší míra frustrační tolerance, schopnost akceptování a respektování klienta, bez ohledu na to, jaký je. Poslední kapitola je věnována vnímání vlastní účinnosti, jež je psychologický koncept vycházející ze sociokognitivní teorie kanadského psychologa Alberta Bandury. Tento koncept jsme vymezili jako přesvědčení lidí o jejich schopnosti dosáhnout určitého výkonu, který si sami stanoví. Obecně platí, že lidé se silným pocitem vlastní účinnosti věří ve své schopnosti, jsou schopni dosáhnout stanoveného cíle, a i přes veškeré překážky, mají stále pevné odhodlání.

V praktické části jsme se zaměřili na výsledky kvantitativního výzkumu. Pomocí dotazníkového šetření, jsme zkoumali, jak sociální pracovníci v penitenciární péči vnímají svou vlastní účinnost. Z výsledků výzkumu jsme zjistili, že mezi sociálními pracovníky v penitenciární péči nejsou významné rozdíly ve vnímání vlastní účinnosti. Veškeré položky z dotazníku byly rozděleny na čtyři oblasti. Nejlépe hodnocena byla oblast, která zjišťovala, jak pracovníci hodnotí vlastní přínos pro klienta. Další pozitivně hodnocenou oblastí, byla oblast, která hodnotila zkušenosti sociálních pracovníků s náročnými situacemi a jejich zvládání.

Za účelem zodpovězení výzkumných otázek můžeme uvést, že mezi faktory, které vlastní účinnost posilují, a ve kterých si respondenti nejvíce věří, je schopnost poskytování potřebných informací a služeb klientům, schopnost účinného zasáhnutí ve prospěch klientovy potřeby a schopnost vyslechnutí problémů, se kterými se klienti potýkají. Velký vliv na vnímání účinnosti jsme zaznamenali i při hodnocení spokojenosti s volbou profese a

pocitem, že tato profese má pro klienty velký význam, tyto položky hodnotili téměř všichni respondenti velmi kladně. Z výsledků výzkumu ale také vyplívají faktory, které na vnímání vlastní účinnosti působí negativně. Téměř polovina respondentů není schopna ke klientovi navázat pozitivní vztah a pomáhat jim snižovat dysfunkční způsoby myšlení. Také více než polovina uvedla, že u svých klientů na konci trestu odnětí svobody nepozoruje velký pokrok. Veškeré tyto negativní faktory ale neprokázali, že by tito respondenti vykazovali nižší míru vlastní účinnosti. Můžeme tedy konstatovat, že vzhledem k náročnosti profese a specifickému prostředí, jakým vězení je, mají sociální pracovníci v penitenciární péči silný pocit vlastní účinnosti.

V závěru lze dodat, že silný pocit vlastní účinnosti úzce souvisí s výkonem profese. Především v oblasti pomáhajících profesí, pokud pracovníci pomáhajících profesí nemají silný pocit vlastní účinnosti, nejsou schopni klientům zajistit dostatečnou pomoc a podporu. Také proto jsme se v jedné ze zkoumaných oblastí zaměřili na to, jak sociální pracovníci hodnotí svůj vlastní přínos pro klienta. Tato zkoumaná oblast byla hodnocena pozitivně, je ale nutné podotknout, že výsledky výzkumu a jejich validita jsou prokazatelné pouze na zúčastněnou skupinu respondentů. Jelikož v České republice je výzkum v oblasti vnímání vlastní účinnosti u pomáhajících profesí, tedy i u sociálních pracovníků méně rozvinutý, bylo by vhodné zajistit více výzkumů v této oblasti, jelikož míra vlastní účinnosti sociálních pracovníků ovlivňuje účinnou pomoc svým klientům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BAJCURA, Lubomír. 2020. Sociální práce ve vězeňství [online]. Akademie Vězeňské služby České republiky Stráž pod Ralskem, [cit. 2021-03-05]. ISBN 978-80-907836-3-8. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/wp-content/uploads/sites/40/2020/04/Soci%C3%A1ln%C3%AD-pr%C3%A1ce-ve-ve%C4%Bze%C5%88stv%C3%AD-Sborn%C3%ADk-ze-VII.-Penologick%C3%BDch-dn%C5%AF.pdf.pdf>
- 2) BANDURA, Albert. 1994. Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), Encyclopedia of human behavior (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press.
- 3) BANDURA, Albert. 1997. Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman and Company. ISBN 978-0-7167-2850-4.
- 4) BANDURA, Albert. 1995. *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-47467-2.
- 5) ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. 2002. Základy penologie pro policisty. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky. ISBN 80-7251-104-1.
- 6) ČERNÍKOVÁ, Vratislava. 2008. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
- 7) HANZELOVÁ, Jiřina. Sociální práce ve vězeňství [online]. 2018 [cit. 2021-04-02]. ISSN 2464-6792. Dostupné z: <http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/557-socialni-prace-ve-vezenstvi>
- 8) HNIDKOVÁ, Ivana. 2012. Sociální práce ve vězeňství [online]. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf
- 9) HOSKOVCOVÁ, Simona. 2006. Psychická odolnost předškolního dítěte. Praha: Grada, Psyché. ISBN 80-247-1424-8.
- 10) CHRÁSKA, Miroslav. 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

- 11) JANOUŠEK, J. 1992. Sociálně kognitivní teorie Alberta Bandury. *Československá psychologie*, 36(5), 385-398.
- 12) JŮZL, Miloslav. 2017. *Penitenciariстика jako věda žalární*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-131-7.
- 13) KRAUS, Blahoslav. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- 14) KŘIVOHLAVÝ, J., SCHWARZER, R., & JERUSALEM, M. 1993. Czech adaptation of the general self-efficacy scale. *The general self-efficacy scale (GSE)*. Retrieved from <http://userpage.fu-berlin.de/~health/czec.htm>
- 15) MAJERČÍKOVÁ, Jana. 2012. *Profesijná zdatnosť (self-efficacy) študentov učiteľstva a učiteľov spolupracovať s rodičmi*. Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 978-80-223-3345-0.
- 16) PAVLÍČKOVÁ, Jana, 2018. *Teoretické úvahy o profesní zdatnosti pomáhajících pracovníků působících v sociálně-pedagogické oblasti*. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*. Mendelova univerzita v Brně. 42-60. ISSN 1805-8868.
- 17) PEDRAZZA, Monica et al., 2013. *Self-Efficacy in Social Work: Development and Initial Validation of the Self-Efficacy Scale for Social Workers*. *Social Sciences* [online]. 2013, 2(3), 191-207 [cit. 2021-03-05]. DOI: 10.3390/socsci2030191. ISSN 2076-0760. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2076-0760/2/3/191/htm>
- 18) *SOCIÁLNÍ PRÁCE: Sociální pracovník ve věznici* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/socialni-pracovnik-ve-veznici/>
- 19) *SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIIE: Resocializace* [online]. 2017. Sociologický ústav AV ČR, [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Resocializace>
- 20) SOCHŮREK, Jan. 2007a. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-287-6.
- 21) SOCHŮREK, Jan. 2007b. *Kapitoly z penologie: Úvod do teorie trestu a trestání*. I. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-203-6.

- 22) SOCHŮREK, Jan. 2007c. Kapitoly z penologie: Teorie a praxe zacházení s vězněnými. II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-204-3.
- 23) STATISTICKÁ ROČENKA VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR [online]. 2019. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. [cit. 2021-03-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>
- 24) WIEGEROVÁ, Adriana, a kol., 2012. Self-efficacy: (osobne vnímaná zdatnosť) v edukačných súvislostiach. [online]. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Mladé letá, 2012, 90 s. ISBN 978-80-10-02355-4. [cit. 2021-03-30]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10563/18673>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
PMS	Probační a mediační služba
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Triadický reciproční determinant	26
--	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Vyhodnocení položky číslo 15	41
Graf 2 Vyhodnocení položky číslo 18	42
Graf 3 Vyhodnocení položky číslo 17	45
Graf 4 Vyhodnocení položky číslo 10	47
Graf 5 Vyhodnocení položky číslo 23	49

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Členění dotazníku dle oblastí.....	37
Tabulka 2 Věk respondentů	38
Tabulka 3 Délka praxe respondentů	38
Tabulka 4 Vyhodnocení položky číslo 20	43
Tabulka 5 Vyhodnocení položky číslo 9	44
Tabulka 6 Vyhodnocení položky číslo 11	45
Tabulka 7 Vyhodnocení položky číslo 21	47
Tabulka 8 Vyhodnocení položky číslo 22	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

mé jméno je Nikol Pavková a jsem studentkou Fakulty humanitních studií univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci. Tento dotazník zjišťuje míru optimistického sebepojetí, účinnosti vlastního působení a vnímané schopnosti zvládat problémy.

Prosím, odpovídejte pravdivě dle svého uvážení, dotazník je zcela anonymní, slouží pouze pro mou bakalářskou práci.

Velmi děkuji za vyplnění a za Váš čas!

1. Uveďte, prosím, Váš věk
2. Uveďte, prosím, Vaše pohlaví
 - a) žena
 - b) muž
3. Uveďte, prosím, jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání.
 - a) Střední škola
 - b) Vyšší odborná škola
 - c) Vysoká škola
4. Uveďte, prosím, kolik let pracujete jako sociální pracovník v penitenciární péči
.....
5. Uveďte, prosím, hlavní důvod/důvody, které Vás vedly k výkonu Vaší současné profese.
 - a)
 -

Nyní prosím, na škále v rozmezí 1-5 zakroužkujte číslo podle toho, zda s výrokem naprosto nesouhlasíte či naprosto souhlasíte, přičemž 1 znamená naprosto nesouhlasím a 5 znamená naprosto souhlasím .

		nesouhlasím				souhlasím
6.	Díky svým zkušenostem a možnostem vím, jak zvládat neočekávané situace.	1	2	3	4	5
7.	Při řešení složitých situací jsem vždy schopen/a rozpoznat limity svých kompetencí.	1	2	3	4	5

8.	Vždy jsem schopen/a vyslechnout si klientovy osobní potíže.	1	2	3	4	5
9.	Vždy jsem schopen/a navázat ke klientovi pozitivní vztah.	1	2	3	4	5
10.	Vždy jsem schopen/a zvládnout pocit bezmoci, který občas pociťuji při řešení složitých situací.	1	2	3	4	5
11.	Vždy jsem schopen/a vyvarovat se jakýchkoliv úsudků na klientovu osobu.	1	2	3	4	5
12.	Vždy jsem schopen/a účinně zasáhnout ve prospěch klientovy potřeby.	1	2	3	4	5
13.	Vždy jsem schopen/a zajistit pro klienta potřebné služby nebo pomoc jiných lidí či organizací.	1	2	3	4	5
14.	Vždy jsem schopen/a kriticky zhodnotit svůj vlastní přínos pro klienta.	1	2	3	4	5
15.	Vždy jsem schopen/a pomáhat klientům snižovat dysfunkční způsoby myšlení a naučit klienty, jak ovládat své chování.	1	2	3	4	5
16.	Vždy jsem schopen/a pomoci klientovi vyřešit problém, se kterým se na mě obrátí.	1	2	3	4	5
17.	Vždy jsem schopen/a se vcítit do klientových pocitů a snažit se najít pochopení pro jeho chování.	1	2	3	4	5
18.	Vždy jsem schopen/a podporovat klienta k obnovení jeho rodinných vztahů.	1	2	3	4	5
19.	Vždy jsem schopen/a poskytovat veškeré potřebné informace klientům a předkládat jim návrhy řešení jejich situace.	1	2	3	4	5
20.	Vždy jsem schopen/a motivovat klienta k bezproblémové resocializaci do běžného života.	1	2	3	4	5
21.	U klientů na konci trestu odnětí svobody pozoruji vždy velký pokrok.	1	2	3	4	5
22.	S volbou mé aktuální profese jsem absolutně spokojen/a.	1	2	3	4	5
23.	Myslím si, že má aktuální profese má pro klienty velký význam.	1	2	3	4	5